

Монголын
Сайн Дурын
Байгууллагуудын
Сүлжээ (NMVO)

НҮБ-ын Сайн дурынхан (UNV)

VSO- Хилийн Чанад
дахь Сайн Дурын
Алба, Олон Улсын
Байгууллага (VSO)

Монголын сайн дурын үйл ажиллагааны нөхцөл байдлын үнэлгээ ба зөвлөмж

Олон улсын сайн дурынхны өдөр (IVD)

2012 оны 12 сарын 5

Улаанбаатар хот

Гарчиг

Тайлангийн хураангуй	2
Товчилсон үгс	6
Оршил	7
I БҮЛЭГ. Сайн дурын үйл ажиллагааны хөгжлийг дэмжих бодлогын хүрээ	9
II БҮЛЭГ. Монголын сайн дурын үйл ажиллагааны нөхцөл байдлын үнэлгээ	15
1. Сайн дурын үйл ажиллагааны хөгжилд улс төр, эдийн засгийн орчны нөлөө	15
2. Сайн дурын үйл ажиллагааны өнөөгийн нөхцөл байдал	16
3. Сайн дурын үйл ажиллагааны үндэсний дэд бүтэц	18
4. Сайн дурын үйл ажиллагааны санхүүжилт, эрх зүйн орчин	19
5. Хөгжлийн түүх ба сургамж	20
6. Сайн дурын үйл ажиллагааг цаашид хөгжүүлэх чиглэлүүд	23
III БҮЛЭГ. Иргэний танхимд зохион байгуулсан хэлэлцүүлэг ба зөвлөмж	25
7. Сайн дурын хөдөлмөр эрхлэлтийн сэдвээр иргэний танхимд зохион байгуулсан олон нийтийн хэлэлцүүлгийн тухай	25
8. Монголын сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэх бодлогын зөвлөмж	26
Талархал	29
Ашигласан материал	30

ТАЙЛАНГИЙН ХУРААНГУЙ

Оршил

Сайн дурын үйл ажиллагаа нь хүн хүнээ туслан дэмжиж байгаа сайхан сэтгэлийн үйлс юм. Сэтгэл зүрхний угаас туслалцаа үзүүлж байгаа учраас шан харамж хардаггүй. Сайн санааны энэхүү үйлс нь хүмүүнлэг, энэрэнгүй нийгмийн үндэс суурь болж байдаг. Алдаж оносон нэгэндээ туслах нь иргэн бүрийн ёс зүйн үүрэг болсон улс оронд үндэсний эв нэгдэл, итгэлцэл бэхжиж хүний төлөө хөгжил чиглэнэ. Хүн хүнийхээ төлөө цохилох сэтгэл зүрхнээс эх орондоо сайн үйл бүтээх, нийгмийн хөгжилд хувь нэмрээ оруулах хүсэл тэмүүлэл эхэлдэг байна. Ямар нэгэн цалин хөлсүйгээр цаг зав, мэдлэг чадвараа бусдын сайхны төлөө зориулж нийгмийнхээ хөгжилд хувь нэмрээ оруулж байгаа хүмүүсийг сайн дурынхан, тэднийг зохион байгуулан ажиллуулж байгаа байгууллагыг сайн дурынхантай ажилладаг байгууллага гэж нэрлэдэг.

Сайн дурын үйл ажиллагааг НҮБ-ын зүгээс дараах үндсэн шинжээр тодорхойлдог. Үүнд:

1. Ашиг орлого, шан харамжийн төлөө зорилго агуулаагүй
2. Хувь хүний өөрийнх сэтгэл зүрх, хүсэл сонирхолд тулгуурласан чөлөөт сонголт
3. Бусдад буюу нийгэмд ач тустай байх зэрэг юм.

Сайн дурынхан нь нийгмийн хөгжилд үнэлшгүй хувь нэмрээ оруулж чаддаг их нөөц, хүч юм. Сайн дурын үйл ажиллагааг хөхиүлэн дэмжих замаар хүний нөөцийг зөв зохион байгуулж бүрэн дүүрэн ашиглах нь улс орны хөгжлийг хурдаасах ач холбогдолтой болохыг дэлхийн олон орнууд олон жилийн өмнөөс ойлгож төрийн бодлогоороо зохицуулах болжээ. Монгол орны хувьд ч сайн дурынхныг төрийн бодлогоор дэмжих үйл ажиллагааг нэгдсэн зохицуулалтаар хангах хэрэгцээ шаардлага хэдий нь бий болжээ. Иргэний нийгмийн байгуулагуудаас тавьж байгаа хүсэлт, шаардлага, мөн олон улсын байгууллагуудын хэрэгжүүлж байгаа төсөл, хөтөлбөрүүдийн үр дүн давхар бататган харуулж байна. Сүүлийн жилүүдэд сайн дурын үйлсийг дэмжих санал санаачилга өрнөн төсөл, хөтөлбөр олноороо хэрэгжиж үр өгөөжээ өгөх боллоо. Харин эдгээр санал санаачлагыг төр засгийн зүгээс дэмжин бодлогоо тодорхойлж, үйл ажиллагаагаа чиглүүлэх асуудал тулгамдаад байна. Ингэх нь улс орны хөгжилд иргэний оролцоо нэмэгдүүлэх, иргэдийнхээ дуу хоолойг сонос, тэдний хувь нэмрийг үнэлэх, улмаар төрийн үйлчилгээнд иргэдийн бүтээлч оролцоо нэмэгдсэнээр иргэд хоорондоо илүү нягт хамтран ажиллах нөхцөл бүрдэх зэрэг олон давуу талтай юм. Нөгөө талаар иргэний нийгмийн байгууллагуудаар дамжин сайн дурынхан зохион байгуулалтанд орж үйл ажиллагаагаа явуулдаг тул иргэний нийгмийн салбарын хөгжлийг авч үзэх нь асуудлыг ул суурьтай, алсын хараатай шийдвэрлэх шаардлага байгааг энд онцлон тэмдэглэв.

Нохцөл байдлын үнэлгээний зорилго, хамрах хүрээ

Монгол Улсад сайн дурын үйл ажиллагааг дэмжих орчин бүрдүүлэхийн тулд өнөөгийн нөхцөл байдалд шинжилгээ хийж үнэн бодитой, нэгдсэн ойлголтыг бий болгох улмаар цаашид авах арга хэмжээ болон хөгжлийн аргачлалаа тодорхойлох шаардлагатай байна. Энэхүү зорилгын үүднээс Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газраас санаачлан сайн дурынхантай ажилладаг байгууллагууд, тухайлбал Монголын сайн дурын байгууллагуудын сүлжээ, НҮБ-ын Сайн дурынхан (UNV) болон Хилийн чанад дахь сайн дурын албатай хамтарч **Сайн дурынхны Ажлын хэсэг /** цаашид **“Ажлын хэсэг”** гэх/ байгуулж, сүүлийн хоёр жил орчим тогтмол уулзан ажиллаж бодлогын чиглэлүүдийг тодорхойллоо. Юуны өмнө сайн дурынхныг хөгжүүлэх дэд бүтцийг цогцоор нь авч үзэхийг чармайсан болно. Хөгжлийн дэд бүтцийг тодорхойлох нь сайн дурын үйлс хөгжин цэцэглэх тал бүрийн таатай орчныг бүрдүүлэх цогц бодлогын асуудал юм. Үүнд төрийн бодлого, хөтөлбөр, стратегийн чиглэлүүдээ тодорхойлж санхүүгийн таатай орчныг бүрдүүлэх тухай асуудлууд ордог. Бодлогоо зөв тодорхойлохын тулд өнөөгийн нөхцөл байдалд шинжилгээ хийж хүрсэн ололт амжилт болон алдаа оноогоо дүгнэн үзэх хэрэгцээ бий болсон. Энэ үүднээс ажлын хэсэгээс Сайн дурын үйл ажиллагааны нөхцөл байдлын судалгааг зохион байгуулсан болно. Энэхүү судалгаанд сайн дурын албан сектор болон албан бус бүлгүүдийн үйл ажиллагаа, иргэдийн санаачилга, оролцоог өргөн хүрээнд хамруулсан болно. Сайн дурынхан гэсэн ойлголтыг энэ номын оршил хэсэгт дурьдсан НҮБ-ын тодорхойлолтын хүрээнд авч үзлээ.

Тодруулга: Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газраас санаачлан байгуулсан Сайн дурынхны Ажлын хэсгийн байгууллагууд:

- Монголын сайн дурын байгууллагуудын сүлжээ
- НҮБ-ын Сайн дурынхан (UNV)
- Хилийн Чанад дахь Сайн Дурын Алба/ИБНВУ/
- Монголын Улаан загалмайн нийгэмлэг
- Австралийн Улаан загалмай нийгэмлэг
- Ардчилсан Боловсролын Төв
- Энхийн төлөө үйлчлэхүй
- Дэлхийн зөн олон улсын байгууллага

Судалгааны аргачлал ба бүтэц

Монгол Улс дахь сайн дурын үйлсийн өнөөгийн нөхцөл байдлыг тодорхойлохын тулд 2012 оны 6 дугаар сард Сайн дурын үйл ажиллагааны нөхцөл байдлын судалгааг /цаашид “2012 оны судалгаа” гэх/ цахим шуудангаар болон бусад хэлбэрээр 79 байгууллага, 1000 оюутныг хамруулан зохион байгуулав. Түүчинчлэн Монгол Улс дахь сайн дурын үйлстэй холбоотой судалгаа, тайлан, хэрэгжиж байгаа төсөл хөтөлбөрүүдийн талаарх танилцуулга, гарын авлага зэрэг мэдээллүүдийг судлахын зэрэгцээ, бусад орны баримталж байгаа бодлого, чиглэл, туршлагыг харьцуулан судалж, энэхүү тайланд тусгасан болно. Монгол Улс дахь сайн дурын үйлсийн өнөөгийн нөхцөл байдлын талаар хийсэн судалгаа, дүн шинжилгээний үр дүнгийн талаар иргэд, олон нийтэд мэдээлэх, тэдний санаа бодлыг сонсох зорилгоор 2012 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдрийн Иргэний танхимд “Сайн дурын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих” нээлттэй хэлэлцүүлгийг Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газар, МУ-ын Хөдөлмөрийн яам, НҮБ-ын Сайн дурынхан (UNV) Монголын сайн дурын байгууллагуудын сүлжээтэй хамтран зохион байгуулсан. Иргэний танхимд сайн дурын үйлсийн талаар хийсэн нээлттэй хэлэлцүүлгийн үеэр гарсан санал, дүгнэлтүүдийг нэгтгэн Ажлын хэсгээс зөвлөмж гаргалаа.

Нэмэлт тайлбар: Иргэний танхимины тухай

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн дэргэдэх Иргэний танхим нь Ерөнхийлөгчийн санаачилсан хуулийн төслийн талаар олон нийтийн саналыг сонсох, шийдвэр гаргах үйл явцад иргэдийн оролцоог нээлттэй, ил тодоор хангах зорилготой. Иргэний танхимины үйл ажиллагааны гол хэлбэр нь нээлттэй хэлэлцүүлэг юм. Нээлттэй хэлэлцүүлэгт Монгол улсын иргэн, төр ба төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж болон хуулийн этгээдийн төлөөлөл, гадаадын болон олон улсын байгууллага оролцох боломжтой. Тодорхой мэдээллийг дараахи хаягаар авна уу:

<http://www.president.mn/eng/civilHall/civil-hall-procedures.php#>

Нөхцөл байдлын үнэлгээ нь оршил хэсэг, үндэслэлээс гадна дараахи гурван бүлгээс бүрдэнэ:

Бүлэг 1. Сайн дурынхныг дэмжих орчин бүрдүүлэх талаар бусад орнуудын баримталж буй бодлого, чиглэл. Энэ бүлэгт сайн дурынхныг дэмжих чиглэлээр бусад улс орнуудын бодлого, стратеги, үйл ажиллагааны сайн туршлагыг судалж, шинжилгээ хийсэн. Үүнийг хийхдээ, нэлээд орнуудын бодлогын бичиг баримттай танилцахын зэрэгцээ, бусад орнуудад нийтлэгдсэн бодлогын бичиг баримт, илтгэл, тайлан, судалгаа, ялангуяа НҮБ-аас нийтлэн гаргасан баримт бичгүүдийг ашигласан болно. Бүлгийн эхний хэсэгт, улс орнуудын болон НҮБ – аас хэрэглэж ирсэн, сайн дурын

үйл ажиллагаа, сайн дурынхан, төрийн бус байгууллага, иргэний нийгэм гэсэн нэршил нь хоорондоо харилцан уялдаатай болохыг тайлбарласан. Цаашид, сайн дурынхныг дэмжих орчинг бүрдүүлэх гол хүчин зүйлс нь иргэний нийгэм, сайн дурынхантай ажилладаг байгууллагуудын чадавхийг бэхжүүлэх таатай орчин бүрдүүлэх шаардлагатайг онцолсон. Тус бүлэгт сайн дурын үйл ажиллагааг хөгжүүлэх дэд бүтцийг цогцоор хөгжүүлэх чиглэлийг тодорхойлсон.

Тухайлбал:

1. Сайн дурын үйл ажиллагааны талаар нэгдмэл ойлголт болон үнэлэмжтэй болох.
2. Улс орны нийгэм эдийн засгийн хөгжилтэй уялдсан сайн дурын үйлс, сайн дурынхныг дэмжсэн бодлоготой болох, эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх
3. Сайн дурынхныг зохицуулах үндэсний бүтцийг бүрдүүлэх.
4. Сайн дурынхны хөгжлийн төвүүдийг Улаанбаатар хот болон хөдөө орон нутгуудад байгуулах,
5. Сайн дурын нэгдсэн цахим хуудастай болох.
6. Сайн дурын үйлсийг сурталчлах.

Бүлэг 2. Монгол Улс дахь өнөөгийн нөхцөл байдалд хийсэн дүн шинжилгээ. Энэ хэсэгт: Монгол Улсын сайн дурынханы үйлстэй холбоотой материалууд, төсөл, хөтөлбөр, байгууллагын илтгэл тайлангуудад хийсэн судалгаа, шинжилгээний болон олон нийтийн дунд явуулсан судалгааны үр дүнг танилцуулна. Түүнчлэн өнөөгийн улс төр, эдийн засгийн нөхцөл, байдал, сайн дурын үйлсийн өнөөгийн шинж, байдал; хууль, эрх зүйн болон санхүүгийн орчин; өнгөрсөн хугацаанд хийгдсэн гол ажлууд, түүнээс авсан сургамжууд; сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэхийн тулд цаашид авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай алхамуудын талаар тайлбарлана. Монголын ард түмэн эрт дээрээс хөрш, саахалт айлдаа тусалж ирсэн сайхан ёс, уламжлалтай. Улс орны уламжлал ёс заншилд суурилсан сайн үйлс нь улам бүр зохион байгуулагдан сайн дурын салбар болтлоо өргөжин хөгжжээ. Орчин үеийн хэлбэрээр зохион байгуулагдсан сайн дурын байгууллагууд нь нийгмийн тодорхой чиглэлээр зорилготой ажиллаж үйл ажиллагааны хүрээгээ тэлсээр байна. Монголчуудын хувьд сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцох сонирхол, хүсэл тэмүүлэл их байгаа нь судалгаагаар харагдлаа. Гэхдээ судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн цөөнгүй хэсэг нь сайн дурын үйл ажиллагааны талаар ялангуяа энэ үйл ажиллагааны үр өгөөжийг төдийлөн ойлгоогүй байсан. Эндээс сайн дурын үйлс, түүний ач холбогдлыг олон нийтэд сурталчлах нь сайн дурын үйлсэд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх ихээхэн ач холбогдолтой нь харагдаж байна. Сайн дурын үйл ажиллагааг зохицуулах нэгдсэн зохицуулалт болон хариуцсан төрийн байгууллага байхгүй байгаа нь Монгол улсад сайн дураараа ажиллахад тохиолдож буй гол бэрхшээл юм гэдгийг “Судалгаа 2012” дүнгээр харагдлаа. Ул асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд нэн тэргүүнд үндэсний сайн дурынхны төв байгуулах нь зүйтэй гэсэн зөвлөмж хэлэлцүүлгээс гарсаныг онцлон дурьдаж байна.

Бүлэг 3. Иргэний танхимд зохион байгуулсан хэлэлцүүлэг, зөвлөмж. Нөхцөл байдлын үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан Ажлын хэсгээс боловсруулсан “Монгол Улсад сайн дурын үйл ажиллагааны дэд бүтцийг, хөгжүүлэх зөвлөмж”-ийн агуулгыг дэлгэрэнгүй тайлбарласан. Энэхүү зөвлөмж нь Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал болон Засгийн газарт хандаж гарч байгаа юм. Зөвлөмжид сайн дурын үйлсийг дэмжих, хөгжих таатай орчин бүрдүүлэхэд шаардлагатай тэргүүлэх чиглэлүүдийг тодорхойлохын зэрэгцээ Засгийн газар, иргэний нийгэм, сайн дурынхны салбарын хамтран хийх ёстой ажлуудыг тодорхойлсон болно. Түүнчлэн үндэсний сайн дурынхныг дэмжих цогц бодлого боловсруулах асуудлыг гол чиглэлээ болгосон юм. Энэхүү цогц бодлогыг дараах хэсгүүдээс бүрдүүлэхийг санал болгов. Үүнд:

1. Сайн дурын үйл ажиллагааг хөгжүүлэх төрийн бодлогоо тодорхойлох. Сайн дурын үйл ажиллагааг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр, стратеги, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болон хэрэгжилтийг хянах мониторингийн тогтолцоог бүрдүүлэх
2. Сайн дурын үйл ажиллагааны тогтвортой санхүүжилтыг улсын төсөвт тусгадаг болох

3. Үндэсний ба орон нутгийн түвшинд сайн дурын үйл ажиллагааг зохицуулах бүтцийг институцчилах
4. Холбогдох хууль тогтоомжинд сайн дурынхан, сайн дурын үйл ажиллагаа, сайн дурын хөдөлмөр эрхлэлт, сайн дурын байгууллага гэсэн нэршлийг оруулах, нэгдсэн ойлголтыг болгох
5. Сайн дурын үйл ажиллагааг аль болох олон салбарт дэмжих зорилготой үнэлгээний аргачлалыг боловсруулан хэрэглэх

Иргэний танхимын хэлэлцүүлэгт Хөдөлмөрийн яамны зүгээс сайн дурын хөгжүүлэх таатай орчин бүрдүүлэх чиглэлээр шаардлагатай арга хэмжээг хэрэгжүүлэхийн төлөө бусад яам төрийн байгууллагууд, иргэний нийгэм, сайн дурынхантай ажилладаг бүхий л байгууллагуудтай үр дүнтэй хамтран ажиллахад бэлэн гэдгээ албан ёсоор мэдэгдсэн болно.

Товчилсон ўгс

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын Газар (ЕТГ)

Монголын Сайн Дурын Байгууллагуудын Сүлжээ (СДБС)

НҮБ-ын Сайн Дурынхан (UNV)

Хилийн Чанад дахь Сайн Дурын Алба (VSO)

Сайн дурынхны болон иргэний нийгмийн байгууллагууд (VCSOs)

Иргэний нийгмийн байгууллага (CSOs)

Олон улсын сайн дурынхны өдөр (IVD)

Мянганы хөгжлийн зорилт (MX3)

Төрийн бус байгууллага (ТББ)

Оршил

Нийгмийн болон хүний зохистой хөгжилд сайн дурынхны үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх хэрэгцээ

Монгол улсын дотоодын нийт бүтээгдэхүүн сүүлийн жилүүдэд огцом хурдтай өсөж байна. Эдийн засгийн өсөлтөөрөө Монгол улс дундаж орлоготой орны эгнээнд шилжлээ. Эдийн засаг ийнхүү эрчимтэй өсөж байгаа ч хүн амын 30 шахам хувь нь амьжиргааны баталгаажих түвшнээс доогуур орлоготой, баян ядуугийн болон хөдөө хотын хөгжлийн ялгаа гүнзгийрч, залуучуудын дөрөвний нэг нь ажилгүй, хүн амын ихээхэн хэсэг нь байгалийн гамшиг, эдийн засгийн тогтвортгүй байдалд өртөмтгий, эмзэг байдлаар амьдарч байна. Эдийн засгийн өсөлтийг ядуурлыг бууруулах, нийгмийн хөгжлийг хангах хүчин зүйл болгож чадах эсэх нь Монгол орны өмнө тулгамдсан гол сорилт болоод байна. Ялангуяа шавхагдах байгалийн баялгийн нөөцийг нийгмийн хөгжлийн шавхагдашгүй нөөц болсон хүний хөгжилд хөрөнгө оруулах, нийгмийн баялгийн шударга хуваарилалтын тогтолцоог бүрдүүлэх зэрэг зохистой хөгжлийн ухаалаг бодлого үгүйлэгдэж байна. Улс орны хөгжилд тулгарч байгаа бэрхшээлүүдийг сайн дурын үйл ажиллагаагаар хүний нөөцийг зөв зохион байгуулж, бүрэн дүүрэн ашиглах арга замаар даван туулах боломжтой. Үүний зэрэгцээ, сайн дурын үйлс нь иргэдийн оролцоог хангасан байдгаараа хөгжлийн тогтвортой нөхцлийг бүрдүүлнэ. **Монгол Улсын Ерөнхийлөгч 2009-2013 оны Бодлого, Үйл ажиллагааны хөтөлбөртөө** нээлттэй, оролцоотой хөгжлийг дэмжиж, Монгол Улсын иргэдийн өөрсдийнх нь чадавхийг бүрэн нээж, хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэхийн төлөө ажиллана гэдгээ илэрхийлсэн юм. Сайн дурын үйлс хөгжих таатай орчин бүрдүүлэх нь хүний болон нийгмийн хөгжлийн баялагт оруулах чухал хөрөнгө оруулалтын нэг хэлбэр мөн.

Иргэний оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгын хүрээнд үндэсний сайн дурын үйлсийг дэмжих орчин бүрдүүлэх хэрэгцээ

Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улс иргэний нийгэм, төрийн бус байгууллагуудад таатай улс төр, эрх зүйн орчин бүрдүүлэх чиглэлд зарим нэг амжилт гаргаад байна. Эдгээр бодлогын чиглэл нь сайн дурын үйлсийн хөгжилд ч зерэг нөлөө авчирсан юм. Тухайлбал:

- **Төрийн бус байгууллагын тухай хуулийг шинэчлэх үйл явц:** Засгийн газрын зүгээс төрийн бус байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагад холбогдох хууль тогтоомжийг цогцоор нь сайжруулах, үүнд 1997 оны Төрийн бус байгууллагын тухай хууль төдийгүй, мөн төрийн бус болон иргэний нийгмийн байгууллагууд, тэдгээрийн ажилтнууд, сайн дурынхныг илүү үр бүтээлтэй ажиллуулах болон татвар, нийгмийн даатгалтай хамааралтай эрх зүйн орчинг оновчтой болгохтой холбоотой хууль тогтоомжуудыг сайжруулах чиглэлээр санаачлан ажиллаж байна.
- **Нийгэмд тустай үйл ажиллагааны хуулийн төсөл:** Ерөнхийлөгчийн Тамгын Газрын дэргэд ажлын хэсэг байгууллагадаж иргэний нийгэм, төрийн бус байгууллага, сайн дурынхны салбарын нийгмийн хөгжлийн төлөөх үйл ажиллагааг удирдлага, зохицуулалтаар хангах тухай Нийгэмд тустай үйл ажиллагааны хуулийн төсөл боловсруулсан. Уг хуульд иргэний нийгмийн байгууллага, төрийн бус байгууллага, сайн дурынхны салбарт санхүүжилт олгох, бие даасан, Нийгэмд тустай үйл ажиллагааны сан байгуулах зэрэг төрөөс санхүүжилт олгох механизм, түүнийг захиран зарцуулах зохион байгуулалтын бүтцийн асуудлыг багтаасан.
- **“Шууд ардчилал, иргэдийн оролцоогоор дамжуулан төвлөрлийг сааруулах үндэсний дунд болон урт хугацааны бодлого, стратегийн баримт бичиг (2012-2022)”:** Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 9 сарын 21-ний өдрийн 176duгаар зарлигаар баталсан энэхүү стратегийн баримт бичиг нь Монгол Улсын Үндсэн Хуулийн “Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож, мөн сонгож байгуулсан төрийн эрх барих байгууллагынхаа төлөөллөөр дамжуулан энэхүү эрхээ эдэлнэ” гэсэн 3 дахь зүйлд үндэслэсэн. Уг стратеги нь иргэний оролцоог хангах эрх зүйн таатай орчин бүрдүүлэх, иргэний оролцоог дэмжсэн төрийн тогтолцоо, зохион байгуулалтын бүтэц бий болгох, иргэний оролцоо нь чухал бөгөөд хэрхэн оролцох талаар иргэдэд боловсрол олгох ажил зохион байгуулах гэсэн гурван гол зүйлээс бүрдэж байгаа юм. Иргэдийн янз бүрийн бүлгүүдийн оролцоог дэмжихийн тулд “шууд ардчиллын үнэт зүйлсийг түгээн

дэлгэрүүлэх, иргэний оролцоог дэмжих сайн дурын бүлгүүдийн үндэсний хэмжээний сүлжээ байгуулахаар” заасан.

- **Монгол Улсын Засгийн Газрын дэргэд Иргэний Нийгмийн Зөвлөлийг 2008 онд байгуулсан:** Монголын иргэний нийгмийн байгууллагуудаас тавьсан санаачилгаар Иргэний нийгмийн зөвлөл байгуулагдсан. Иргэний нийгмийн зөвлөл 2008 оны 3 сарын 26-нд Засгийн Газартай анхны гэрээ байгуулснаар энэхүү Зөвлөлийг 100 гаруй төрийн бус байгууллага, үйлдвэрчний эвлэл, иргэний эрх, хүний эрхийн хөдөлгөөнүүдийн нийтлэг зорилгыг төлөөлсөн, албан ёсны зуучлах, үйл ажиллагааг нь зохицуулах нэгж хэмээн хүлээн зөвшөөрсөн. Иргэний Нийгмийн Зөвлөлийн зохион байгуулалтын бүтэц нь байгаль орчин; боловсрол, соёл шинжлэх ухаан; эрүүл мэнд; батлан хамгаалах; болон хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын салбарт харгалзах дөрвөн дэд зөвлөл, нэг ажлын хэсгээс бүрдэнэ. Эдгээр дэд зөвлөл тус бүрт тухайн салбар хариуцсан төрийн яамдаас төлөөллийг оруулахаар зохицуулалт хийсэн. Иргэний нийгмийн зөвлөл дөрвөн жил үйл ажиллагаа явуулсан ч гишүүн төрийн бус байгууллагууд дахь төлөөлөл, харилцаа холбоо, хамтарсан ажиллагаа нь хязгаарлагдмал, төрийн ба төрийн бус байгууллагууд, Монгол Улсад ажиллаж байгаа олон улсын хөгжлийн байгууллагууд ч уг зөвлөлийн талаар ойлголт мэдээлэл багатай байна. Энэ нь тэдний санхүүгийн болон хүний нөөц дутмагтай ч бас холбоотой.

Тодруулга. Иргэний нийгэм, төрийн бус байгууллагуудыг бэхжүүлэх талаарх Засгийн Газар, НҮБ-ын хамтарсан ажиллагаа сайн дурын үйлсэд нөлөөлөх нь:

- **Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Цахиагийн Элбэгдорж:** “*Иргэдийн оролцоо нь нийгмийн хөгжилд шийдвэрлэх үүрэгтэй. Бид төрийн бус байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжих ёстой.*” (2012 оны 5 сарын 30, Монгол Улсын Ерөнхийлөнчийн Тамгын Газар <http://www.president.mn/eng/newsCenter/viewNews.php?newsId=711>)
- **Засгийн Газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “нийгэмд тустай үйл ажиллагааны тухай шинэ хууль батлах, иргэний нийгмийн байгууллагуудыг санхүүжүүлэх шинэлэг арга замыг олох...мөн “Залуучуудыг хөгжүүлэх бодлогыг томъёолох, хэрэгжүүлэх, хянах үүрэг бүхий Засгийн Газрын үндэсний хороо байгуулах.” тухай орсон.**
- **НҮБ-ын Хөгжлийн Тусlamжийн Хөтөлбөр (UNDAF) /2012-2016/-г** Монгол Улсын Засгийн Газар болон НҮБ хамтран баталсан. Энэхүү хамтын ажиллагааны хөтөлбөрт **сайн дурын үйлсээр дамжуулан иргэний оролцоог нэмэгдүүлэхээр тусгасан**. Тухайлбал: “хөтөлбөрийн бүх чиглэлд иргэний нийгмийн үүрэг оролцоог хэрэгжүүлэх, хөгжил ба хүний эрхийн асуудлаар Засгийн Газартай яриа хэлэлцээрийг өрнүүлэх талаар байнгын хүч чармайлт шаардлагатай. НҮБ-ын Монгол дахь баг иргэний нийгмийн байгууллагуудтай тогтоосон харилцаа холбоондоо түшиглэж, албан ба албан бус хэлбэрийн зөвлөлдөх механизмыг бий болгоход болон хөгжилд иргэний, ялангуяа хүүхэд, залуучуудын, оролцоог өргөжүүлэхэд, дэмжлэг үзүүлнэ. Иргэний нийгмийн байгууллагуудын гишүүдийн ихээхэн хэсэг сайн дурынхнаас бүрддэг. НҮБ сайн дурын үйлсийг иргэдээс хөгжил, нийтийн үйлсэд хувь нэмрээ оруулах арга зам гэж үзэн дэмжих болно” гэж дурьдсан.

I Бүлэг. Сайн дурынхыг дэмжих орчин бүрдүүлэх чиглэлээр олон улсын хэмжээнд хэрэгжүүлж буй бодлого, чиглэл

Улс орны хөгжилд сайн дурын үйлсийн ач холбогдол, хувь нэмрийг олон улсын түвшинд албан ёсоор хүлээн зөвшөөрсөн бөгөөд НҮБ-ын системийн байгууллагууд, тэр дундаа уг асуудлыг голлон хариуцдаг НҮБ-ын Сайн дурынхан (UNV) дэмжин ажиллаж байна. Энэ бүлэгт сайн дурынхыг дэмжих орчин бүрдүүлэх чиглэлээр олон улсын ямар зөвлөмж, аргачлал байгаа болон Монгол улсад сайн дурынхыг дэмжих орчин бүрдүүлэхэд ямар аргачлал, үе шат шаардлагатай байгаа талаар тайлбарлах юм. Үүнийг ном, илтгэл, тайлан, сайн дурынхантай ажилладаг олон улсын байгууллагуудтай хамтран боловсруулсан НҮБ-ын Сайн дурынхны (UNV) баримт бичиг ба нийтлэлүүд, мөн сайн дурын үйлсийн талаарх нэлээд улс орнуудын бодлого, хууль тогтоомж, тайлангийн судалгаан дээр үндэслэн боловсруулсан болно. “Сайн дурынхыг дэмжих орчин бүрдүүлэх” гэдэг нь сайн дурын үйлс цэцэглэн хөгжихөд таатай, дэмжих орчин бий болгох цогц үйл явцыг илэрхийлнэ. Сайн дурынхыг дэмжих орчин гэдэгт сайн дурын үйлсийг дэмжсэн эрх зүйн орчин, бодлого, стратеги /хэрэгжүүлэх арга зам/, санхүүгийн орчин хамаарна. Мөн, үнд үндэсний болон орон нутгийн түвшинд сайн дурынхны төвүүд байгуулах асуудал орж болно. Түүнчлэн, Интернетэд үндэсний сайн дурынхны цахим хуудас үүсгэх, ингэснээр сайн дурынхыг хүлээн авагч байгууллагуудыг сайн дурынхантай холбох үйлчилгээг үзүүлдэг байж болно. Сайн дурынхыг дэмжих орчин бүрдүүлэх үйл явцыг эхлүүлэхээс өмнө холбогдох талууд нь сайн дурын үйлс болон түүний ач холбогдлын талаар нийтлэг ойлголтой, түүнийгээ хүлээн зөвшөөрсөн байх шаардлагатай. Сайн дурынхыг дэмжих орчинг бүрдүүлэх үйл явцыг Засгийн Газар, иргэний нийгэм, сайн дурынхантай ажилладаг байгууллагууд, хувийн хэвшил, хөгжлийн хамтын ажиллагааны агентлагуудын яриа хэлэлцээ, хамтарсан ажиллагаагаар хэрэгжүүлэх нь зүйтэй. Улс орон бүр өөрийн онцлог улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёлтой учраас энэ үйл явцыг хэрэгжүүлэх үе шат, дараалал өөр байх нь дамжиггүй ч олон орны шилдэг туршлагыг нэгтгэсэн олон улсын баримталж буй нийтлэг бодлого, чиглэлийг анхааран судлах нь зайлшгүй ач холбогдолтой.

Яагаад сайн дурын үйлсийг яг одоо дэмжих ёстой вэ?

Сайн дурын үйлсийн талаарх НҮБ-ын тодорхойлолт: Олон улсын сайн дурынхны жилийг 2001 оныг болгон зарласан, мөн Олон улсын сайн дурынхны жилийг зарласны 10 жилийн ойг 2011 онд тэмдэглэсэн арга хэмжээний мөрөөр НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблейд оролцсон олон орны төлөөлөгчид сайн дурын үйлсийн шинж чанар, ач холбогдлыг хүлээн зөвшөөрсөн. “Сайн дурын үйлс нь хөгжлийг дан ганц эдийн засгийн үзүүлэлтээр үнэлж болохгүй гэдэгт үндэслэсэн стратегийн салшгүй бүрэлдэхүүн хэсэг болсон” (жишээ нь, ядуурлыг бууруулах, зохистой хөгжил, эрүүл мэнд, гамшгаас урьдчилан сэргийлэх, нийгмийн эв нэгдлийг дээшлүүлэх, нийгмийн гадуурхлыг арилгах чиглэлээр НҮБ-ын Мянганы хөгжлийн зорилтуудыг биелүүлэхэд сайн дурынхны үүрэг оролцоо үнэлшгүй их юм).

- Сайн дурын үйлсийн НҮБ-ын тодорхойлолтоор “Сайн дурын үйл ажиллагаа нь нийгмийн оршин тогтнох үндэс болсон иргэдийн оролцоог сэдэлжүүлэх эх суурь” юм. Сайн дурын үйлс нь өөртөө туслах хөршийн бүлгүүдээс эхлээд зохион байгуулалттай нийгмийн тусlamж үйлчилгээ хүргэх, олон нийтийг гэгээрүүлэх, нөлөөллийн ажилд оролцох зэрээр иргэний оролцооны олон хэлбэрүүдээр илэрнэ.
- НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблейгаас сайн дурын үйлсийг өөрийн хүсэл зоригоор, нийтийн сайн сайхны (хамт олон, нийгэмд болон сайн дурын ажилтанд өөрт нь тустай) төлөө, мөнгөн урамшлыг үл горилон хувь нэмрээ оруулж буй нийгэмшсэн зан үйл гэж тодорхойлсон.
- Сайн дурын үйлсийн НҮБ-ын Сайн дурынхны (UNV) тодорхойлолт: сайн дурын үйлсийг нийтлэг, олон нийтийг хамарсан, чөлөөт сонголт, чин хүсэл эрмэлзэл, оролцоо, эв нэгдэл дээр үндэслэсэн гэсэн шинж чанаруудтай хэмээн үздэг. Сайн дурын үйлс нь улс орнуудад хөгжих үйл явцаа иргэдээ татан оролцуулах хүчирхэг арга хэрэгсэл болдог. Түүнчлэн, сайн дурын үйлс нь хөгжлийг хурдасгаж, шинж чанарыг нь өөрчлөх чадвартай. Сайн дурын үйлс нь иргэд, хувь хүмүүсийн эв нэгдэл, итгэлцэл, харилцан ойлголцлыг бэхжүүлж, тэдний оролцоог нэмэгдүүлэх боломжийг бий болгосноороо нийгэмд болон сайн дурынханд аль алинд нь ашиг тусаа өгдөг юм. Сайн дурын үйлс нийгмийн тэгш оролцоог дэмжиж, зохистой хөгжлийн суурийг бүрдүүлдэг.

- **Дэлхийн сайн дурын үйлс 2011** Тайлан-д дурдсанаар “сайн дурын үйлс нь хүн төвтэй хөгжлийн хөдөлгөх хүчин байдаг нийтлэг чанартай. Сайн дурын үйлсийн нэгэн чухал үүрэг нь **нийгмийн сайн сайхан, хөгжил дэвшлийг хангахад оршдог**.” “Сайн дурын үйлс нь энх тайван, хөгжил, дэвшилд хүргэдэг төдийгүй нийгэм, олон нийт, хувь хүний амьдралд үр нөлөө үзүүлэх, тэднийг **итгэлцэл, харилцан ойлголцлын** шижмээр холбох онцлог чадвартай. Сайн дурын үйлс нь эерэг **өөрчлөлт хийх, идэвхтэй хүчин байх боломжийг хүн бүхэнд** олгодог. Сайн дурынхан хамтарсан ажиллагааг дэмжиж, хувь хүний болон нийгмийн сайн сайханд ашиг тусаа өгдөг. Идэвхтэй оролцоо нь энгийн ард иргэдийг эрх мэдэлжүүлдэг бөгөөд бүхий л түвшинд хамтын ажиллагаа, дэмжлэгээр хангагдсан нохцөлд энэ нь бүр ч үр дүнтэй байдаг” (НҮБ-ын сайн дурынхны (UNV) гүйцэтгэх зохицуулагч Флавия Пансиерийн 2011 оны Олон улсын сайн дурынхны өдрөөр хэлсэн үгээс).

Олон улсын сайн дурынхны жилийг зарласны 10 жилийн ойг 2011 оны 12 сарын 5-нд тэмдэглэх үеэр НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблей дэлхий нийтийн, үндэсний хийгээд орон нутгийн түвшинд сайн дурын үйлсийг дэмжих орчин бүрдүүлэхийг зөвлөсөн **тогтоол баталсан. Монгол Улсын Засгийн Газар энэхүү тогтоолд нэгдсэнээр сайн дурынхныг дэмжих орчин бүрдүүлэх чиглэлээр арга хэмжээ авах, дараагийн жилүүдэд энэ талаар үйл ажиллагаа явуулах чиглэлээ тодорхойлох үүрэг олон улсын хэмжээнд хүлээсэн болно.**

Тодруулга: Сайн дурын үйлстэй холбоотой үндсэн нэр томъёо

- **Сайн дурын үйлсийн шинж чанар, үнэт зүйлс:энэрэнгүй, хамтарсан ажиллагаа, эв нэгдэл.**
- **Сайн дурын үйлсийн төрөл бүрийн хэлбэрээр илэрсэн нийгмийн идэвхтэй оролцоо:**
 - Харилцан туслах;
 - Энэрэнгүй сэтгэл буюу бусдад туслах;
 - Иргэний оролцоо;
 - Ухуулга нөлөөлөл, аянт ажил.

“Сайн дурын үйл ажиллагаа” болон “Иргэний нийгэм, сайн дурын үйлс, төрийн бус байгууллага” нь харилцан уялдаатай ойлголтууд болох нь

Сайн дурынхныг дэмжих орчин бүрдүүлэх нь сайн дурын үйлсийн зохион байгуулалттай болон зохион байгуулалттай бус хэлбэрийн аль алинд нь хамаатай тул сайн дурынхны салбарт онол, практикийн хувьд юу хамаардгийг тодруулах нь зүйтэй. Сайн дурын үйлс, сайн дурын үйл ажиллагааны тухай ярихад хүмүүс тэднийг төрийн бус байгууллага болон иргэний нийгмээс салангид авч үзэх хандлага ажиглагддаг. Эдгээр нь онол, практикийн талаасаа харилцан уялдаатай болохыг санаж байх нь чухал юм.

Сайн дурын үйлс нь нийгмийн баялгийн гол цөм болдог бөгөөд иргэний нийгэм дэхь ихэнх нийгэмшсэн үйл ажиллагааны суурь байдаг. Сайн дурын үйлс нь доороосоо ундран гардаг, тухайлбал иргэд үер, газар хөдлөлт, хээрийн түймэр зэрэг гамшгийн хохирогчдод туслахаар сайн санаагаараа оролцдог. Түүнчлэн, **иргэний нийгмийн байгууллагуудаар дамжиж** сайн дурын үйлс зохион байгуулалттай хэрэгждэг. Иргэний нийгмийн байгууллагууд нь олон төрөл хэлбэртэй бөгөөд янз бүрийн зорилтот бүлэгт үйлчилдэг. Гэхдээ тэд бүгд **сайн дурын үйлс дээр үндэслэсэн** байдгаараа нийтлэг юм. Хүмүүс Мянганы Хөгжлийн Зорилтод хамрагдсан чиглэлүүдээр **сайн дураараа хувь нэмрээ** оруулахаар төрийн бус байгууллагын эгнээнд нэгддэг. Бас тэдгээр байгууллагын удирдлагад хувь нэмрээ оруулахаар сайн дураар ажилладаг. Сайн дурын үйлс мөн дэлхийн өнцөг булан бүрт ажилладаг энгийн иргэдийн олон байгууллагын гишүүнчлэлээр илэрдэг (“Сайн дурынхныг дэмжих орчин бүрдүүлэх нь: Зөвлөмж”, НҮБ-ын Сайн дурынхан (UNV)).

Тодруулга: Сайн дурынхны салбартай холбоотой үндсэн нэр томъёолол

- **Сайн дурынхантай ажилладаг байгууллага:** хүмүүс иргэний идэвхтэй оролцооныхоо илрэл болгон үйл ажиллагаанд нь оролцдог иргэний нийгэм, сургалт, эрдэм шинжилгээ, хэвлэл мэдээлэл, хувийн буюу төрийн хэвшлийн аливаа байгууллага.
- **“Сайн дурынхны салбар”** гэж орон нутгийн болон үндэсний хөгжил, дэвшил, түүнчлэн олон улсын харилцан ойлголцлол, хамтын ажиллагаа, нөлөөллийн ажилд хувь нэмрээ оруулахаар сайн дураараа зохион байгуулалтад орсон нийгэм хүн амын хэсгийг хэлнэ.
- **“Сайн дурын байгууллага”** нь эрх зүйн байдал нь тодорхой, байнгын ажиллагаатай, ашгийн бус, өөрөө өөрийгөө удирддаг, гишүүнчлэл, оролцоо, хандив өргөх журам нь сайн дурын зарчимд суурилсан хувийн хэвшлийн болон төрийн бус байгууллага байна.
- **“Сайн дурын үйлсийн эхлэл”** нь бүх нийтийн сайн сийхныг бүтээх үүднээс чадавхи бэхжүүлэх, мэдээлэл түгээх, ухуулга нөлөөлөл хийх, харилцаа холбоо үүсгэх зэрэг өөрийн байгууллагын болон бусад байгууллагын төсөл, хөтөлбөрт оролцуулахаар сайн дурынхныг элсүүлэх, сургах, тохирох ажлыг нь сонгуулах, илгээх, дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаануудыг явуулдаг дотоодын болон гадаадын бүлэг юм.
- **Иргэний нийгэм болон иргэний нийгмийн байгууллагын талаар НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөрийн тодорхойлолт:** “Иргэний нийгэм хамтын зорилго, ашиг сонирхлоо үйл хэрэг болгоход нь хүмүүсийг нэгтгэдэг. Иргэний нийгмийн оролцогчид нь ашиг олох, эрх мэдэл олохыг горилоогүй төрөөс ангид оролцогчид болно. Иргэний нийгмийн байгууллагууд нь төрийн болон ашгийн төлөөх хувийн хэвшлийн зэрэгцээ орших гурав дахь хэвшил болдог. Иргэний нийгэм нь хамтран ажиллах, ухаан бодлоо уралдуулах талбар болдог ба үндэсний болон түүхэн нөхцөл байдлаас хамааран онцлог хэв маягтай байж болно. Иргэний нийгэм нь хөгжлийн үйл ажиллагаанд оролцдог байгууллагууд, зохион байгуулалтын бусад хэлбэрүүдийг, тухайлбал төрийн бус байгууллага, олон нийтэд түшиглэсэн байгууллага, үндэстэн ястан, тэднийг төлөөлсөн байгууллага, сургалт эрдэм шинжилгээний байгууллага, сэтгүүлчдийн нийгэмлэг, шашны болон буяны байгууллага, мэргэжлийн холбоод, үйлдвэрчний эвлэл, худалдааны нийгэмлэгүүд, мэргэжлийн гишүүнчлэлийн байгууллага, эмэгтэйчүүдийн болон нийгмийн хөдөлгөөн, дэмжигч байгууллага, эдгээр байгууллагын сүлжээ, эвслүүдийг багтаанаа. Иргэний нийгмийн байгууллагад олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл, үндэстэн дамнасан корпорацууд хамаардаггүй.”

Сайн дурынхны хөгжлийн дэд бүтцийг бүрдүүлэх нь Иргэний нийгмийн байгууллагуудын хөгжлийн таатай орчинг бүрдүүлэх гол хүчин зүйлс мөн

- **Монгол Улсад сайн дурын үйлс болон түүний ач холбогдлын талаар нэгдмэл ойлголттой болохын** тулд олон нийтийн хэлэлцүүлэг, ярилцлага өрнүүлэх, сайн дурын үйлсийг баримтжуулан түгээх:
 - **Сайн дурын үйлсийн судалгаа, дүн шинжилгээ, загвар боловсруулах, шилдэг туршлагыг дэлгэрүүлэх** (жишээ нь, сайн дурын үйлсийн иж бүрэн судалгаа шинжилгээ хийх, сайн дурынхны салбарын шинж байдлыг тодорхойлох, мэдээллийн сан бүрдүүлэх, сайн дурынхнаас нийгэм-эдийн засгийн хөгжилд оруулсан хувь нэмрийг хэмжих гэх мэт);
 - **Сайн дурын үйлсийн ач холбогдлын талаар мэдээлэл түгээх.**
- Сайн дурынхны салбарыг бэхжүүлэх, оролцоог хангасан, нийгэм эдийн засгийн тулхтай хөгжилд оруулж буй хувь нэмрийг нь сурталчлан ойлгуулахад шаардлагатай **улс төр, эрх зүйн таатай орчин бүрдүүлэх**.
 - Сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэх таатай улс төр, эрх зүйн орчин бүрдүүлэхдээ бид түүний хэрэгжүүлэлтэд чиглэсэн гол асуултуудыг өөрсдөөсөө асуух шаардлагатай. Тухайлбал, бодлого, хууль тогтоомжтой болсон хойно тэднийг ямар хугацаанд хэрэгжүүлэх шаардлагатай вэ? Хэрэгжилтийг хэн хариуцах вэ? Үндэсний сайн дурын үйлсийг зохицуулах механизм ямар байх вэ? Төрийн байгууллагууд болон сайн дурынхны оролцоотой байгууллагуудын хамтарсан ажиллагааг зохицуулалтаар хангах нэгжийг шинээр байгуулах буюу томилох шаардлага байна уу? Тэр нь төрийн байгууллага байх уу,

иргэний нийгмийн байгууллага байх уу? Сайн дурынхантай ажилладаг байгууллагуудад санхүүгийн ямар хэлбэрийн дэмжлэг үзүүлэх хэрэгтэй вэ? Сайн дурынханд хамаатай ямар хууль, тогтоомжууд байдаг вэ? Сайн дурынханд хамаарлтай ямар хуулиуд үйлчилж байна вэ? Сайн дурын үйлсийг дэмжихийн тулд одоогийн хуулиудад ямар нэмэлт өөрчлөлт оруулах шаардлагатай вэ? эсвэл сайн дурын үйл ажиллагааны тухай хууль шинээр гаргах шаардлагатай ю?

Үндэсний сайн дурын үйл ажиллагааг зохицуулах бүтцийг бүрдүүлэхийн тулд хариуцсан нэгж томилох, эсвэл шинээр байгуулах:

Үндэсний сайн дурын үйл ажиллагааг зохицуулах бүтцийг бүрдүүлэхийн тулд нэгдүгээрт төрийн төв ба орон нутгийн түвшний оролцогчид, иргэний нийгэм, сайн дурынхны байгууллагууд, сургалт, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, хэвлэл мэдээлэл, хувийн хэвшлийн байгууллагуудын хэн нь юу хийх ёстой вэ? гэдгийг тодруулах шаардлагатай. Төрийн одоогийн бүтэц, механизмыг авч үзэхийн зэрэгцээ салбарууд дахь сайн дурын үйлсийг ямар байгууллага хариуцаж, хэрхэн зохицуулах вэ? гэдгийг шийдвэрлэх хэрэгтэй.

Кейс судалгаа:Македон Улсын Сайн Дурын Үйлсийн Хөгжлийн Үндэсний Зөвлөл

Македон Улсын Засгийн Газар өмнө нь батлагдсан Сайн дурын үйлсийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэх зорилгоор “**Сайн дурын үйлсийн хөгжлийг 2010-2015 онд дэмжих стратеги**” боловсруулсан билээ. Энэхүү стратегийн хүрээнд сайн дурын үйл ажиллагааг хөгжүүлэх Үндэсний Зөвлөл байгуулагдсан. Ингэснээр сайн дурын үйл ажиллагааг үндэсний хэмжээнд нэгдсэн зохицуулалтаар хангах, бүтэц зохион байгуулалтын механизмыг бий болгожээ. Үндэсний Зөвлөл нь сайн дурын үйлсийг дэмжих, хөгжүүлэх, энэ чиглэлээр тодорхой үйл ажиллагаа төлөвлөх, хяналт шинжилгээ хийх үүрэгтэй юм. Тус байгууллага Засгийн газраасаа санхүүждэг, салбаруудын төлөөллийг оролцуулсан байгууллага юм. Зөвлөл нь Хөдөлмөр Нийгмийн Бодлогын Яам, Боловсролын Яам, Залуучууд спортын агентлаг, Төрийн бус байгууллагатай хамтарсан ажиллагааг хариуцсан нэгж, орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагуудаас томилсон 5 гишүүн, иргэний нийгмийн байгууллага, сайн дурынхны байгууллага, сургалт эрдэм шинжилгээний байгууллага болон хэвлэл мэдээллийн газрын төлөөллөөс оролцуулсан 4 гишүүн, нийт 9 гишүүнээс бүрдэнэ. Үндэсний Зөвлөл нь Македони улсын Хөдөлмөр, Нийгмийн Бодлогын Яамны удирдлагын дор ажилладаг байна.

- Үндэсний Зөвлөл нь сайн дурын үйлсийг дэмжих, хөгжүүлэх, энэ чиглэлээр тодорхой үйл ажил:**
 - Сайн дурынхны хөгжлийн үндэсний төвийг нийслэл хотод, харин бүсийн болон орон нутгийн төвүүдийг аймгийн төвүүдэд байгуулж болно. Эхлээд залуучуудын сайн дурынхны хөгжлийн төвийг байгуулан туршиж байгаад өргөжүүлж болох юм.
 - Сайн дурынхны хөгжлийн төв нь сайн дурынхны үйл ажиллагааг дэмжих, сурталчлах, иргэний нийгэм, сайн дурынхны байгууллагуудын сүлжээ үүсгэх, сайн дурын үйл ажиллагааны талаар мэдээлэл цуглуулах, түгээх, сургалт зохион байгуулах, сайн дурынхыг захиалагч байгууллагуудыг сайн дурынхантай холбох үйлчилгээ явуулах зэргээр бодлого, хууль, тогтоомжуудыг хэрэгжүүлэх бүтэц болон ажиллах боломжтой. Энэ чиг үүргийг сайн дурын үйлсийн талаар бодлого боловсруулах, эрх зүй, санхүүгийн орчин бүрдүүлэх асуудлыг хариуцсан сайн дурын үйлсийг зохицуулах үндэсний механизм буюу хариуцсан байгууллагын ажилд дэмжлэг болгох журмаар хийж болох юм.

НҮБ-ын олон улсын сайн дурынхны төвүүдийн жишээ.

“Олон улс орнуудад сайн дурынхны төв буюу зөвлөлүүд байгуулж байгаа нь тэдгээр оронд сайн дурын үйлсийг дэмжих, мэдээлэл түгээх, сургалт, сурталчилгаа явуулах, иргэний нийгмийн байгууллагыг сайн дурынхантай холбох үйлчилгээг хэрэгжүүлэх суурь нөхцөл болсон юм.

Австрали, Аргентин, Барбадос, Бразил, Хорват, Кипр, Египт, Эль Сальвадор, Ливан, Люксембург, Мадагаскар, Перу, Өмнөд Солонгос, Украина, Арабын Нэгдсэн Эмират, Замби зэрэг олон улсад эдгээр төвүүдийг байгуулсан нь одоогоор сайн дурын үйл ажиллагааг дэмжих хамгийн түгээмэл алхам юм. Тайландад гэхэд л 75 төв байгуулсан нь муж тус бүрт нэгтөв ногдож байгаа билээ.²² Эдгээр төвүүдийн зорилго, үүрэг, бүтэц нь хоорондоо харилцан адилгүй, тухайн төвийг байгуулсан шалтгаан, гүйцэтгэж буй чиг үүргээс нь харилцан хамааралтай байдаг байна. Төвүүд ихэнхдээ сайн дурын үйлстэй холбоотой хууль тогтоомж, бодлогыг хэрэгжүүлэх, сайн дурын үйлсийг дэмжих арга хэмжээнүүдийг зохицуулах үүрэгтэй байдаг. Төвүүдийн бүрэлдэхүүнд ихэнхдээ Засгийн Газар, иргэний нийгмийн байгууллага, хувийн хэвшлийн төлөөлөл орсон байдаг бөгөөд ингэснээр олон өөр хэрэгцээ, үзэл бодлын төлөөлөл хангагдаж, үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлэхэд нь тусгалаа олох нөхцөл бүрддэг юм.(Сайн дурын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх 2001 оноос хойш гарсан хууль тогтоомжийн НҮБ-ын судалгаанаас).

- **Интернетэд сайн дурын үйлсийн үндэсний цахим хуудас нээж сайн дурынхныг төрөл бүрийн салбарын сайн дурынхантай холбох, мэдээлэл, мэдлэгээр хангах суурь болгон ашиглах**

Сайн дурын үйл ажиллагааны тухай Их Британы цахим хуудас - www.do-it.org.uk

Их Британид сайн дурын ажил хийх боломжуудыг багтаасан үндэсний иж бүрэн мэдээллийн сан болох www.do-it.org.uk-ийг 2000 оноос ажиллуулж эхэлсэн. Сайн дурынхныг захиалагч байгууллагууд нь Их Британи дахь 28000 байгууллагыг төлөөлсөн үндэсний болон орон нутгийн 300 буяны байгууллага байдаг бөгөөд сайн дурынхныг ажиллуулах ажлыг 350 гаруй сайн дурынхны төв зохицуулдаг.

Тус **цахим хуудас** нээгдсэн цагаасаа эхлэн Их Британий Засгийн Газраас санхүүжиж байгаа бөгөөд Үндэсний хонжворт сугалаа болон хандиваар нэмэлт санхүүжилт олдог. **Цахим хуудас** нь сайн дурын ажил хийхийг сонирхогчид болон тэдний тус дэмжлэгийг хүсэгч байгууллагуудад зориулсан ерөнхий мэдээлэл, зөвлөгөөг агуулсан байхаас гадна, сайн дурынхан болон захиалагч байгууллагуудыг холбох үйлчилгээ үзүүлдэг. Байгууллагууд сайн дурынхантай холбогдохын тулд мэдээллээ энэхүү **цахим хуудас** оруулах шаардлагатай. Харин сайн дурын ажил хийх сонирхолтой хүмүүс өөрсдийнхөө мэдээллийг мөн оруулна. Үүнд, амьдардаг газар, хэзээд чөлөөтэй байх, ямар үйл ажиллагаанд оролцох хүсэлтэй гэх зэрэг мэдээллээ бичих ба **цахим хуудсаар дамжуулан** тэдэнд ажиллах боломжтой газруудыг санал болгоно. Ингэснээр хэн бүхэн хялбар холбогдох боломжтой байдаг юм. 45 секунд тутамд Их Британид суугаа хэн нэгэн иргэн сайн дурын ажил хийх боломжийг энэ **цахим хуудасны** тусламжтайгаар олдог байна. Судалгаанаас үзвэл тэдгээр хүмүүсийн 30 гаруй хувь нь энэхүү **цахим хуудас**гүйгээр сайн дурын ажил олж чадахгүй байх байсан гэж хариулсан байна.

- **Сайн дурын үйл ажиллагааг хүлээн зөвшөөрүүлэх, дэмжих, туслах чиглэлээр практик арга хэмжээ авах:** Хэрхэн сайн дурын үйлсийг хөгжүүлж, нийгэмд оруулсан сайн дурынхны хувь нэмрийг хэрхэн сурталчилж, үнэлэмжийг бий болгож сайн дурын үйлсэд иргэдийн оролцоог хэрхэн идэвхжүүлэх вэ? (жишээ нь: 12 сарын 5-нд олон улсын сайн дурынхны өдрийг тэмдэглэх; сайн дурын үйлсийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр сурталчлах, сайн дурын үйлсийг сурталчлах талаар хэвлэл мэдээллийнхэнд сургалт зохион байгуулах; мэдээлэл сурталчилгааны аян зохион байгуулах; сайн дурын үйлсийг үндэсний сургалтын хөтөлбөр суулгах (Ливан улс); ЕБС-д сайн дурынхны талаар сургалтын хөтөлбөр оруулах (ОХУ); олон орны төлөөлөгчдийг урьж оролцуулан “Сайн дурын үйлсийн дэлхий нийтийн

чуулга” уулзалтыг эх орондоо зохион байгуулах, (Саудын Араб); сайн дурынхны удирдлагын сургалт, чадавхи бэхжүүлэх хөтөлбөр, сайн дурын үйлсийн онцгой жишээнүүдийн судалгаа, шилдэг туршлагын талаар мэдээлэл цуглуулах, чиглэл бүрийн сайн дурынхны оролцоотой байгууллага, сайн дурын ажиллагаанд оролцох боломжийн талаар мэдээллийн сан бүрдүүлэх; сайн дурын үйл ажиллагааны товхимол гаргаж хуулийн зохистой хэрэгжилтэд дэмжлэг үзүүлэх гэх мэт.)

Залуучуудын олон улсын шагнал www.intaward.org

Залуучуудын Олон улсын Шагнал нь 14-25 наасны залуучуудад өөрийгөө хөгжүүлэхэд тусалдаг хөтөлбөр юм. Нийт 130 орны 7 сая идэр залуучууд шагналын болзول хангахаар оролцсон байна. Шагналын болзольд бие бялдар хөгжүүлэх амралт чөлөөт цагийн үйл ажиллагаа, ур чадвараа хөгжүүлэх, сайн дурын ажлыг тодорхой хугацаанд хийсэн байх зэрэг болзол багтана. Эдгээр болзлыг ямар түвшинд хангаснаас хамааран алт, мөнгө, хүрэл гэсэн шагнал олгодог. Зарим улс оронд шагналыг төрийн тэргүүн буюу улсын ерөнхийлөгч ивээн тэтгэдэг байна. Шагнал шалгаруулах ажиллагааг сайн дурынхан зохион байгуулдаг. Сургууль, залуучуудын байгууллага, клуб, компани, спортын клуб, бусад байгууллагууд энэхүү шагналын хөшүүргийг ашиглан залуучуудын зохистой үйл ажиллагааны хөтөлбөр хэрэгжүүлэх боломжтой. Оролцогчдын хувьд бие хүний хөгжилдөө олсон ололт амжилт нь гол шагнал болно. Шагналын хөтөлбөрт оролцсоноороо шинэ чадвар эзэмшиж, шинэ туршлага хуримтлуулдаг. Бас сайн дурын үйл ажиллагаа сонирхолтой, өөрт ач холбогдолтой байж болохыг ойлгохын зэрэгцээ олон нийтдээ, нийгэмдээ хувь нэмрээ оруулах юм. Оролцогчид энгэрийн тэмдэг, үнэмлэх авдаг нь биет дурсгал болох юм. Насанд хүрсэн сайн дурынхны тухайд залуучуудад өөрийгөө хөгжүүлэхэд нь тусалсан, улс нийгэмдээ утга төгөлдөр хувь нэмэр оруулсан хэмээх сэтгэлийн таашаал авах юм. Тиймээс залуу болон насанд хүрсэн сайн дурынхны хувьд амьдралд нь эерэг өөрчлөлт ирдэг.

II БҮЛЭГ. Монгол Улсын сайн дурын үйл ажиллагааны нөхцөл байдлын үнэлгээ

1. Сайн дурын үйл ажиллагааны улс төр, эдийн засгийн орчин

Улс төрийн орчин, төрийн бүтэц

Монгол Улс нь олон намын тогтолцоонд Ерөнхийлөгч нь төрийн тэргүүн, Ерөнхий Сайд нь Засгийн Газрын тэргүүн байdag. Хууль тогтоох эрх мэдэл УИХ-д хамаарах ба Засгийн Газар гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг. Ерөнхийлөгч ба УИХ-ын сонгууль дервөн жил тутамд явагдаж, Ерөнхийлөгч ба Улсын Их Хурлын 76 гишүүнийг сонгодог, УИХ нь Ерөнхий Сайдыг томилдог. УИХ-ын сүүлчийн сонгууль 2012 оны 6 сарын 28-нд явагдсан, харин Ерөнхийлөгчийн дараагийн сонгууль 2013 оны 5 сард болно. 2012 оны 6 сарын УИХ-ын сонгуулийн үр дунд Ардчилсан Нам УИХ-д олонхи болсон. Ерөнхий Сайд Н.Алтанхуяг болон Засгийн Газрын арван турван сайдыг Ардчилсан Намаас, нэг сайдыг Иргэний Зориг Ногоон Намаас, дөрвөн сайдыг Монгол Ардын Хувьсгалт Нам – Монголын Үндэсний Ардчилсан Намын Шударга ёс эвслээс томилсон. Нутаг дэвсгэр засаг захиргааны хуваарийн дагуу Монгол Улс 21 аймаг, нийслэлтэй. 21 аймаг нь 330 сум, 1575 багаас бүрддэг. Нийслэл нь 9 дүүрэг, 135 хороотой. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн нутгийн өөрийн удирдлагын байгууллага нь иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал байдаг.

Одоогийн Ерөнхийлөгч Цахиагийн Элбэгдорж ардчиллыг бэхжүүлэх, олон нийтийн оролцоог идэвхжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хүрээнд сайн дурынхны үйл ажиллагааг ихээхэн дэмжин ажиллаж байна. Шинэ Засгийн газар ил тод байдлыг уlam бүр нэмэгдүүлэх, хариуцлага хүлээх чадварыг төлөвшүүлэх, авлигын эсрэг тэмцэх амаргүй ажлыг төлөвлөн ажиллаж байна. Төрийн байгууллагын ил тод байдлыг хангах үүднээс Мэдээллийн ил тод байдал, мэдээлэл авах эрхийн тухай хуулийг батлах хэрэгжүүлж байгаа ч хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, иргэний нийгмийн байгууллагууд төрд хяналт тавих боломж ба чадавхи нь хязгаарлагдмал байна. *Transparency International* байгууллагын Авлигын төсөөллийн индексээр Монгол Улс 183 орноос 120-д орсон. Дэлхий дахинь засаглалын үзүүлэлтийн тухайд Монгол Улсын ихэнх үзүүлэлт сүүлийн арван жилд дошилсон байдал ажиглагддаг.

Эдийн засгийн орчин

Монгол Улсад байгалийн баялгийн арвин нөөц илэрснээр эдийн засгийн өсөлт эрчтэй хөгжиж байна. ДНБ-ний өсөлт 2010 онд 6.4% байсан бол 2011 онд эдийн засгийн өсөлт 17.3% болж өссөн байна. Монгол Улс дундаж орлоготой орны эгнээнд шилжсэн хэдий ч эдийн засгийн өсөлтийг хэрхэн ядуурлыг бууруулах, нийгмийн хөгжлийг хангах хүчин зүйл болгох нь сүүлийн жилүүдийн гол сорилт болоод байна. Мөн байгалийн баялгаа зөв зохистой ашиглаж, эрдэс баялгийн нөөцийг бүтээлч үйлдвэрлэл, өргөн хүрээний зохистой хөгжлийн хүчин зүйл болгох зорилт тулгарч байна. Ул уурхайн огцом хөгжил нь авлига ихсэх, улс төрийн хахууль, популизмыг сэдрээж, цаашдаа нийгмийн нэгдмэл байдалд сэргээр нөлөөлөх эрдлийг дагуулахийн гэсэн болгоомжлолыг төрүүлж байна.

Улс төр, эдийн засгийн орчин сайн дурынхны үйл ажиллагаанд нөлөөлох байдал

Боломж:

- Хүн амын дундаж давхаргын эгнээ өссөнөөр сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцох сонирхолтой хүний тоо нэмэгдэх.
- Интернетийн хүртээмж сайжирч, ялангуяа хотын хүн ам интернет ашиглах болсоноор сайн дурын үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг хялбар түгээх боломжтой болсон. Үндэсний Статистикийн Хорооны 2012 оны мэдээгээр 2010 онд хүн амын 26% Интернет ашиглаж байсан ба энэ үзүүлэлт эрчимтэй өсөж байна.
- 2012 оны сонгуулийн дараа шинээр бүрдсэн Хөдөлмөрийн Яам сайн дурын үйл хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төрийн бодлогыг боловсруулан ажиллахад манлайлал үзүүлэх улс төрийн хүсэл эрмэлзлэлтэй байна.

Бэрхшээлүүд:

- Монгол Улс дундаж орлоготой орон болж байгаа учраас гадаад улсын засгийн газруудын илгээж буй сайн дурынхны тоо багасч байна. Тухайлбал, тус улс дундаж орлоготой орны статустай болсноор Хилийн Чанад дахь Сайн Дурын Алба Монгол улс дахь хөтөлбөрөө 2014 онд дуусгавар болгох шийдвэр гаргасан. Монголд ирэх олон улсын сайн дурын ажилтнуудын тоо цөөрөхийн хирээр дотоодын сайн дурын ажилтнуудыг чадавхижуулах, сэдэлжүүлэх хэрэгцээ, шаардлага нэмэгдэж байна.
- Намуудын хөтөлбөрт сайн дурынхны үйлсийг дэмжих асуудал тусгагдахгүй байна.

2. Сайн дурын үйл ажиллагааны өнөөгийн байдал

Монголын сайн дурын үйл ажиллагааны товчоон

Монголын сайн дурынхны үйл ажиллагаа нь олон зуун жилийн нүүдэлчдийн зан заншил, соёл, ахуйгаас улбаатай түүхэн хөгжлийн онцлогтой. Харин сүүлийн хэдэн арван жилийн улс төр, нийгмийн тогтолцооны өөрчлөлтүүд энэ эерэг уламжлал дадал заншлыг зарим талаар гажуудуулсан аж.Хүмүүс нэгэндээ болон нутаг орондоо сайн дураараа эвлэлдэн тусалдаг байсан соёл нь үзэл сурталд автагдан заавал хийх ёстой коммунист субботник болж хувирсан байна.Сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэж ажиллах ёстой иргэний нийгмийн байгууллагууд коммунист намаар удирдуулсан социализмын үеийн төрийн хатуу чанга хяналтад ажилладаг залуучуудын эвлэл, үйлдвэрчний эвлэл, зохиолчдын эвлэл, эмэгтэйчүүдийн байгууллага, спортын болон соёлын нийгэмлэг болон хувирчээ. Сайн дурын үйл ажиллагааны талаарх ойлголт гажуудаж, сайн дурынхны хувь нэмрийг төдийлөн үнэлдэггүй, тэр бүр эерэг ханддаггүй болсон байна. Тухайлбал, цалинтай ажил олж чадахгүй байгаа хүмүүс л сайн дурын ажил хийдэг гэсэн ойлголт өнөөг хүртэл байсаар байна.1990-ээд онд ардчилал, зах зээлийн эдийн засагт шилжсэнээс хойш, тэр дундаа сүүлийн жилүүдэд сайн дурынхны үйл ажиллагаанд хандах олны хандлага эерэг тал руу өөрчлөгдөж байгаа нь сайшаалтай. Монголоор “сайн дурынхан, сайн дурын үйл ажиллагаа” гэсэн хэллэг нь “хүмүүс өөрийн хүсэл эрмэлзлээр ажиллах” гэсэн санааг илэрхийлж байна.

Сайн дурын үйл ажиллагаа өргөжин тэлж байгаа нь

Монгол Улсад сайн дурынхны тоо, үйл ажиллагааны хэлбэр, чиглэлийн талаар хийгдсэн судалгаа хомс байгаа хэдий ч сайн дурын үйл ажиллагаа тогтмолжиж төрийн бус байгууллагуудын хүрээнд илүү тархацтай байгаа энэ төрлийн үйл ажиллагаа зохион байгуулалттай хэлбэрт шилжиж байгааг гэрчилнэ.Монгол дахь сайн дурын үйл ажиллагааны 2001 оны социологийн судалгаагаар хүн амын 70% нь сайн дурынхны үйл ажиллагааг ардчилсан, нийгэмшсэн амьдралын салшгүй хэсэг, иргэний оролцоо, нийгмийн эв нэгдэл, хувь хүний хөгжлийн амин чухал бүрэлдэхүүн гэж үздэгийг тодорхойлсон байна (Нийслэлийн ЗДТГ-ын Статистик Мэдээлэл, Судалгаа Шинжилгээний Газар, 2001). Одоогоор хийгдээд байгаа судалгаагаар хүн амын 55% нь гэр бүлээсээ гадуур, найз нөхөд болон олон нийтийн ажилд туслахад цаг заваа зориулж, тус дэмээ хандивладаг, тухайлбал өндөр настай хөршдөө туслах зэргээр зохион байгуулалттай бус хэлбэрээр сайн дурын үйл ажиллагаа явуулдаг болох нь гэж тогтоогджээ. 1997 онд Төрийн бус байгууллагын тухай хууль батлагдсанас хойш албан ёсоор бүртгэгдсэн ТББ-ын тоо эрчимтэй нэмэгдэж, 2012 он гэхэд нэгэнт 15 000 хүрчээ. Үүнтэй уялдан ТББ-ын хүрээн дэх зохион байгуулалттай сайн дурын үйл ажиллагаа өсөн нэмэгдэх хандлага ажиглагдаж байна. Мөн өөрийн итгэл үнэмшил, эр зоригоор байгалийн гамшиг тохиолдсон үеийн “сайн дурын шуурхай” тусламж үзүүлэх явдал нэмэгдэж байгаа жишээ баримт бий.

Сайн дурынхны хүн ам зүй, сайн дурынхны салбар

Сайн дурын үйл ажиллагааны судалгаа, 2012 оны 6 сар (цаашид 2012 оны судалгаа гэнэ). Сайн дурын үйл ажиллагааны талаар харьцангуй сайн ойлголт ард иргэдийн дунд байдаг нь энэ судалгаагаар тодорхойлогдсон. Тухайлбал, 79 хариулагчдын нэг нь ч сайн дурын ажилтныг “цалинтай ажил олж чадаагүй нэгэн” гэж үзээгүй, ихэнх нь сайн дурын үйлсийг “нийтлэг, олон нийтийг хамарсан төдийгүй, чөлөөт сонголт, чин хүсэл эрмэлзэл, хүчин чармайлт, эв нэгдэл зэрэг эрхэмлэх зүйлээрээ

ялгаатай олон хэлбэр бүхий үйл ажиллагаа” гэсэн НҮБ-ын тодорхойлолттой ойролцоо хариулсан. Гэхдээ судалгаанд оролцсон зарим хүмүүс сайн дурын үйл ажиллагааг гадаадынхны л хийдэг ажил, монголчууд өөрсдөө хийдэг ажил биш гэсэн ойлголттой байдал нь ажиглагдсан. Ер нь **Монголд сайн дурынхны тоо өсөн нэмэгдэх байдал** ажиглагдаж байна. 2012 оны судалгаанд хариулгасдын 60% нь сайн дурын ажил хийж байсан туршлагатай, 75% нь ирээдүйд сайн дурын ажил хийх сонирхолтой гэж хариулсны зэрэгцээ чөлөөт цаг хомс, сайн дурын ажил хийх боломжийн талаар мэдээлэл олддоггүй гэсэн саад бэрхшээлүүдийг дурьдсан байна.

“2012 оны судалгаа” Монгол Улсын хөгжилд дотоодын сайн дурынхан ихээхэн хувь нэмэр оруулж байгааг онцолж өгсөн. Судалгаанд хамрагдсан 79 байгууллагын хариултаас нийт 20136 гаруй сайн дурын ажилтан жил бүр 2737000 цагийн сайн дурын ажил хийдэг гэсэн тооцоо гарч байна. Энэхүү сайн дурын ажлын эдийн засгийн үнэлгээг тооцож үзвэл жилд 4.8 тэрбум төгрөгийн ажил хийгддэг байна (YCX-ны http://www.nso.mn/v3/index2.php?page=news_more&id=286 дахь мэдээгээр сарын дундаж цалин MNT 308,000 гэснээр тооцов). Гэхдээ 2012 оны судалгаа маань том цар хүрээ ихтэй судалгаа байгаагүй гэдгийг анхааралдаа аван үзэхэд энэхүү эдийн засгийн үүднээс илэрхийлсэн хувь нэмрийг тооцсон тооцоо нь үндэсний хэмжээнд сайн дурын үйлсийн нийт бодитой оруулсан хувь нэмрээс хавьгүй доогуур тоо гэж үзэх боломжтой.

“2012 оны судалгаа” Монголын сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцож байгаа хүн амын давхаргуудын талаар мэдээлэл цуглуулсан. Сайн дурын үйл ажиллагаанд дараах нийгмийн бүлгүүд харьцангуй ойролцоо хувьтай оролцдог байна. Үүнд: оюутан, янз бурийн салбарын ажилчид, ажилгүй иргэд, тэтгэврийн насныхан. Хүүхдүүд сайн дурын ажилтны дунд цөөнх хувь болж байна. Нийт сайн дурынхны ихэнх буюу гуравны хоёр нь эмэгтэйчүүд байна. Зөвхөн гадаадын сайн дурынхантай ажилладаг байгууллагуудыг үүнд эс тооцвоос нийт сайн дурынхны гуравны хоёр нь Улаанбаатар хотынх үлдсэн нь бусад орон нутгийн иргэд байна.

Нийгмийн эмзэг давхаргын хүмүүс сайн дурын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцож байгаа сайхан жишиг олон байна. Тухайлбал, Монголын Эмэгтэйчүүдийн Сан өмнө нь гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөгсдөд үзүүлдэг тусlamжинд хамрагдсан эмэгтэйчүүдийг бусаддаа туслах сайн дурын ажилд оролцуулдаг байна. Өөрсдийн туулсан амьдралын гашуун сургамж туршлага нь бусдыг ойлгох, тэдэнд туслахад илүү дөхөм байдаг байна. Түүнчлэн, Хөгжлийн Бэрхшээлтэй Иргэдийн Мэргэжлийн Сургалт Нөхөн Сэргээх Үндэсний Төв, Хараагүйчүүдийн Нийгэмлэг, Тэргэнцэртэй Иргэдийн Холбооны зохион байгуулсан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд туслах сайн дурын үйл ажиллагаанд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд сайн дураараа оролцсон жишиг олон байна. Сайн дурын хөдөлмөрийн талаар Иргэнийн танхимд зохион байгуулсан хэлэлцүүлгийн үеэр хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг сайн дурынхны тусlamж хүртэгч төдийгөөр үзэх биш, бас сайн дурын ажилд оролцох боломжийг нь үнэлж үзэхийн чухлыг цохон тэмдэглэж байсан.

“2012 оны судалгаа” сайн дурынхны үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг байгууллагуудын талаарх мэдээллийг цуглуулсан. Сайн дурынхны үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг байгууллагуудын ихэнх нь ТББ байна. Эдгээр байгууллагын ихэнх нь боловсрол, эрүүл мэнд, хүний эрх, нийгмийн халамжийн салбарт сайн дурынхны туслалцааг авч байна. Сайн дурынхны үйл ажиллагааны гол чиглэл нь сургалт, нийгмийн ажил, ухуулга нөлөөлөл, оффисын ажил, байгаль орчинд ээлтэй ажил гэх мэт үйл ажиллагаанууд байна. Мөн, нийт хүн ам сайн дурын үйл ажиллагааг цусаа өгөх, мод тарих, гудамж цэвэрлэх, хандив тараах, мэдээлэл түгээх, хөгжлийн бэрхшээлтэй болон эмзэг бүлгийн хүмүүст туслах чиглэлүүдээр төсөөлөх нь нийтлэг байна. Мөн гадаад хэл заах, сургалт явуулах, ТББ-ын чадавхийг бэхжүүлэх, хүний нөөцийг хөгжүүлэх, хяналт шинжилгээ хийх, сайн засаглалыг дэмжих, төслийн санал бичих зэрэг илүү нарийн мэргэжлийн чиглэлийн ажлыг ч гэсэн сайн дурын үйл ажиллагааны хүрээнд хамрагдана гэж хариулсан байна.

Иргэний нийгмийн салбарыг илүү өргөнөөр авч үзэхэд 2012 оны судалгаа ТББ, иргэний нийгмийн байгууллагууд төрөлжиж, идэвхижсэн боловч тогтвортой санхүүжилт, удирдлага, зохион байгуулалтын чадавхи хангалтгүй байдлын улмаас үйл ажиллагаа нь хязгаарлагддаг байна.

Санхүүгийн хомсдол, ялангуяа урт хугацааны санхүүжилт, төсөл хэрэгжүүлэх, захиргаа зохион байгуулалтын чиглэлээрх санхүүжилт дутмаг байдаг нь иргэний нийгмийн болон төрийн бус

байгууллагуудын үйл ажиллагааны үндсэн саад бэрхшээл байдаг. Сайн дурынхантай ажиллах эрмэлзэлтэй олон байгууллага сайн дурынхны үйл ажиллагааг зохион байгуулах, удирдах туршлага, ур чадварын болон санхүүгийн чадавхи дутагддаг.

“2012 оны судалгаанд” оролцсон байгууллагууд сайн дурын үйлсийн үр өгөөжийг дараахи гурван чиглэлээр тодорхойлжээ. Үүнд:

- **Сайн дурынхныг хүлээн авагч байгууллагууд хүртэх ач тус:** хүлээн авагч байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэх, нарийн мэргэжлийн туслалацаа үзүүлэх чиглэлээр сайн дурынхны тус нэмэр ахиу байдаг гэж үзсэн. Сайн дурынхан тухайн байгууллагын үйл ажиллагааг “хөндлөнгийн нүдээр” харснаараа шинэ санаа оруулах ач холбогдолтойн дээр сайн санаагаар тусалж байгаа үлгэр дууриаллаараа орон тооны ажилтнуудыг сэдэлжүүлдэг байна. Олон улсын сайн дурынхан тэдгээрийн гадаад хэлний чадварыг сайжруулахад тус дэм болохын зэрэгцээ , чин сэтгэлээр ажиллах эрмэлзлэлийг өдөөж өгдөг.
- **Нийгэм, орон нутгийн ард иргэд хүртэх ач тус:** орон нутгийн сайн дурынхан зорилтот бүлгүүдээ сайн мэддэгийн хувьд тэдэнд хүрч ажиллахад дөхөмтэй байдаг. Сайн дурынхан тухайн орон нутгийн оршин суугч байгаа тохиолдолд хүмүүстэй харилцах боломж нь гаднаас ирсэн ажилтнаас илүү байдаг. Орон нутгийн хүн амын шууд оролцоог идэвхжүүлэх нь орон нутгийн хөгжлийн хөтөлбөрт олон нийтийн өөриймсөг хандлагыг бий болгож, татан оролцуулахад тус нэмэртэй.
- **Сайн дурынханд хүртэх ач тус:** сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцсоноороо мэдлэгээ дээшлүүлж, шинэ ур чадвар эзэмшиж, амьдралын туршлага сууж, ажилд орох боломж нь дээшилдэг.

3. Сайн дурын үйлсийн өнөөгийн нийгэм, эрх зүйн орчин

Дотоодын сайн дурынхны үйл ажиллагааны орчны тухайд сайн дурын үйл ажиллагаанд шаардлагатай үндэсний бодлого, стратеги, эрх зүй, санхүүгийн орчин бүрдээгүй, засгийн газарт сайн дурын үйл ажиллагааг хөгжүүлэх асуудлыг хариуцсан бүтэц байгуулагдаагүй байна. Түүнчлэн сайн дурынхныг хүлээн авах байгууллагуудыг сайн дурынхантай холбох, сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцох боломжийн талаар мэдээлэл түгээх зэрэг чиг үүрэг бүхий үндэсний хэмжээний төв, зохицуулагч байгууллага бий болоогүй байна.

Монголын Сайн Дурынхны Байгууллагуудын Сүлжээ зохицуулагч байгууллагын зарим шинжийг агуулдаг. Тус сүлжээ 2004 онд ашгийн бус байгууллагын журмаар байгуулагдсан бөгөөд сайн дурынхны оролцоотой 30 гаруй ТББ-ыг багтаасан байна. Тус сүлжээ Олон Улсын Сайн Дурын Үйл Ажиллагааны Холбоонд (IAVE) 2011 онд гишүүнээр элссэн байна. Сүлжээний зорилго нь сайн дурын үйлс нь Монгол орны хөгжилд эрөг өөрчлөлт авчирах амин чухал хүчин зүйл болохыг ойлгуулах, хүлээн зөвшөөрүүлэхэд оршдог. Сүлжээний үндсэн үүрэг нь Монголын сайн дурынхны байгууллагуудыг холбож, туршлага солилцох нөхцөл бүрдүүлж өгөх, түншлэл байгуулж, тэдний нийтлэг дуу хоолой болох, сайн дурын үйл ажиллагааны ач тусын талаар олон нийтэд ойлгуулах, төрийн зохион байгуулалттай дэмжлэгийг авах ухуулга нөлөөллийн ажил хийх, сайн дурынхны байгууллагуудад чадавхи бэхжүүлэх сургалт зохион байгуулах замаар сайн дурынхны удирдлагыг боловсронгуй болгох, үйл ажиллагааны чанарыг дээшлүүлэх, сайн дурын үйлсийн талаар мэдээлэл боловсруулах, түгээх зэрэг өргөн хүрээний чиглэлийг хамардаг. Гэхдээ холбогдох байгууллагуудын төлөөлөл, оролцоо хязгаарлагдмал, санхүүгийн болон хүний нөөц хомсдолтой тул үйл ажиллагааны түвшин, цар хүрээ нь учир дутагдалтай байна.

Монголын Сайн Дурынхны Байгууллагуудын Сүлжээний үйл ажиллагаа:

- Сүлжээний зохион байгуулсан сайн дурын төрөл бүрийн үйл ажиллагаанд **16,946 сайн дурынхан** оролцсон.
- Сүлжээний сайн дурын ажилтнууд нийт **2,576,500 цагийн** сайн дурын ажил гүйцэтгэсэн байна.
- Сүлжээний байгууллагуудын хүрээнд сайн дурын үйл ажиллагаанаас Монгол Улсын эдийн засагт оруулсан нийт хувь нэмэр **4.5тэрбум төг хүрсэн**.
- Эдгээр тоо нь “2012 оны судалгааны” дагуу сайн дурынхны ажилласан цагийн ихэнхийг тусгаж байгаа.
- “Сайн дурынхны удирдлага, зохион байгуулалтын түвшин тогтоо аргачлалын” дагуу 2008 онд **Сүлжээний гишүүн байгууллагуудад үнэлгээ** хийсэн.
- 2008 оноос эхлэн 12 сарын 5-нд Олон улсын сайн дурынхны өдрийг тэмдэглэх үеэр Сүлжээнээс **Шилдэг сайн дурын үйлстэн болон төсөл, хөтөлбөрт шагнал олгох ёслол** зохион байгуулж эхэлсэн.

Үндэсний Статистикийн Хороо Монгол дахь ашгийн бус байгууллагууд (иргэний нийгэм, сайн дурынхны байгууллагууд хамрагдана), сайн дурынхны үйлсийн цар хүрээ, шинж чанарын албан ёсны шалгуур боловсруулах төсөлд оролцох шийдвэр гаргажээ. Төсөл АНУ-ын Джон Хопкинсийн Их Сургуулийн Иргэний Нийгмийн Судалгааны Төвийн техникийн тусламжтай хэрэгжих юм. YCX-ны удирдлага дор салбар хоорондын ажлын хэсэг байгуулгасаны дараа 2012 оны 12 сараас тус төсөл хэрэгжиж эхэлнэ. Энэхүү төслийн үр дунд YCX-ны сайн дурын үйлстэй холбогдолтой олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдсөн аргачлалын дагуу бүрдүүлсэн мэдээллийн сан, статистик мэдээллийн тогтолцоо бий болсноор сайн дурын үйл ажиллагааны салбарыг Монгол Улсын үндэсний эдийн засгийн тайландаа тусгах боломжтой болно. Түүнчлэн тус улсын иргэний нийгэм болон сайн дурын үйл ажиллагааны салбарыг сурталчлах, нэр хүндийг өсгөхөд хувь нэмэр болох ба цаашдаа холбогдох бодлого боловсруулах, хууль эрх зүйн орчин бүрдүүлэхэд тулгуур болох бодит нотолгоонд суурилсан мэдээллийн хувьд өндөр ач холбогдолтой байх юм.

4. Сайн дурын үйл ажиллагааны санхүүжилт, эрх зүйн орчин

Олон улсын туршлагаас харахад сайн дурын үйлсийг бодлогоор дэмжлэг үзүүлдэг хууль тогтоомжуудаас нийгмийн даатгал, Албан татварын хууль, Иргэний хариуцлагын хууль, Гадаадын иргэдийн эрх зүйн байдлын хууль, Хөдөлмөрийн хууль нь шийдвэрлэх ач холбогдолтой байдаг байна. Гэтэл манай орны тухайд “2012 судалгаанд” оролцсон байгууллагууд эдгээр хуулиудыг сайн дурын үйл ажиллагаанд сөрөг нөлөө үзүүлдэг гэж тодорхойлсон байна. Сайн дурынхныг хүлээн авах төрийн бус байгууллагуудад тулгардаг нийтлэг бэрхшээлүүдийн хувьд гадаадын сайн дурынханд Монгол улсад орох виз авах, мөн албан татвар, санхүүжилтын орчин таатай бус байгаа нь тулгамдсан асуудал болж байна. Тухайлбал, сайн дурынханд өгөх амьжиргааны зардал, тэтгэлгээс албан татвар төлөх журамтай байгаа нь төрийн бус байгууллагуудын сайн дурынхныг хүлээж авах сонирхлыг бууруулж байна.

Төрийн бус байгууллага (ТББ)-ын үйл ажиллагааны үр нөлөө, тогтвортой оршин тогтнож хөгжихөд филантропийн соёл, иргэдийн итгэл үнэмшил, үнэт зүйлдээ тулгуурлан өөрийн хувь нэмрээ оруулах хүсэл эрмэлзлэл чухал нөлөөтэй. Төрөөс үүнийг бүх талаар дэмжих бодлого баримтлах нь иргэний нийгмийн хөгжилд томоохон түлхэц болно.

Нийгмийн даатгалын тухай хуулиар /2008 оны 5 сарын 8-нд батлагдсан / тус хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 2.1-т “Өмчийн бүх хэвшлийн аж ахуйн нэгж, байгууллага, төрийн бус, шашны болон бусад байгууллага, иргэнтэй хөдөлмөрийн гэрээгээр, эсхүл Иргэний хуулийн 343, 359 дүгээр зүйлд зааснаар иргэнтэй байгуулсан гэрээний дагуу ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн” нийгмийн даатгалд заавал даатгуулна гэсэн нэмэлт өөрчлөлт хийсэн явдал ТББ-уудад бэрхшээл учруулж байна. Учир нь ТББ-ууд үйл ажиллагаагаа явуулах санхүүгийн эх үүсвэр хязгаарлагдмал, тогтвортой бус байдгаас болж тэр болгон хөдөлмөрийн гэрээгээр буюу үндсэн ажилтан хөлслөн ажиллуулах боломжгүй байдаг. Тиймээс ТББ-ууд богино хугацааны гэрээгээр, эсвэл цагийн ажилтан авч ажиллуулах тохиолдол түгээмэл байдаг. Тэгсэн хэдий ч ажил

олгогчийн хувьд ТББ-ууд ажиллуулсан хүмүүст олгосон аливаа төлбөр, урамшууллын 11 хувьтай тэнцэх хэмжээний нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх болсон. Мөн гэрээгээр ажиллаагүй сайн дурынханд ТББ-аас хоол, унааны зардал олгосон тохиолдолд ч хуульд заасан 11 хувийн шимтгэл төлөх шаардлага тавигддаг. Нийгмийн даатгалын шимтгэл дутуу төлсөн шалтгаанаар торгууль хүлээсэн ТББ-ын тоо олон байна.

“Аж ахуйн нэгж, байгууллагын албан татварын тухай” 2007 оноос өмнө мөрдөгдөж байсан хуульд ТББ нь татвар төлөгч бөгөөд гэхдээ, уг хуулийн 7.1.7-д “нийгэмд үйлчилдэг улсын бүртгэлтэй төрийн бус байгууллагын орлогыг албан татвалаас чөлөөлнө”, мөн 7.1.2-т “төрийн бус байгууллагын гишүүд, дэмжигчдийн татвар, хандивыг албан татвалаас чөлөөлнө” гэж тус тус заасан байсан юм. Мөн түүнчлэн хуулийн этгээдээс ТББ-д өгсөн хандивыг татвалаас чөлөөлдөг заалт 1997 оны хуулиар батлагдсан байсныг УИХ-аас 1999 онд Татварын хуулиуудад хийсэн нэмэлт, өөрчлөлтөөр хүчингүй болгосон юм.

Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хууль нь 2006 оны 6 дугаар сард батлагдаж 2007 оноос мөрдөгдөж эхэлсэн бөгөөд энэ хуулиар ТББ-ыг татвар төлөгчийн жагсаалтаас хассан боловч, ТББ-ын татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн заалтуудыг бүгдийг нь хассан юм. Одоо зөвхөн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргээдээс үүсгэн байгуулсан ТББ-ыг дэмжих зорилгоор аж ахуйн нэгж, иргэнээс хандивласан 1,0 сая хүртэлх хэмжээний төгрөгийг ийнхүү хандивласан болох нь баримтаар тогтоогдсон тохиолдолд тухайн татварын жилд уг аж ахуйн нэгжийн албан татвар ногдох орлогоос хасч тооцно гэсэн зохицуулалт Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуульд нэмсэн байдаг /Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн 19.10 заалт/.

ТББ-ын санхүүгийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих зорилгоор төрөөс дараахи асуудлуудыг шийдэх шаардлага тулгарч байна. Үүнд:

- Юуны өмнө ТББ-ын ангиллыг олон улсын стандартад нийцүүлэн сайжруулах шаардлага тулгарч байгаа юм. Өнөөг хүртэл ТББ-уудыг холбоо, сан, нийгэмд үйлчилдэг, гишүүддээ үйлчилдэг гэж ангилж ирсэн ба энэ ангиллыг Татварын ерөнхий газар, харьяа татварын албад, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар болон Үндэсний статистикийн хорооны ТББ-ын бүртгэл, мэдээлэлд янз бүрээр тусгагдсан байдал харуулж байна /“Төрийн бус байгууллагын татварын орчны өнөөгийн байдал” судалгаа, ДЕМО, 2012/. Иймээс ТББ-ын бүртгэлийг цэгцлэх, мөн ангиллын нэгдсэн стандартыг холбогдох төрийн бүх байгууллагуудаар жигд мөрдүүлэх шаардлага тулгамдаж байна.
- 2008 оны Нийгмийн даатгалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 2.1-т нэмэгдэж орсон заалтыг хүчингүй болгох, эсвэл ТББ-уудад хамааралгүй болгох шаардлагатай байна.
- Нийгэмд тустай үйл ажиллагааны тухай хуулийн төсөл болон Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуульд нийгэмд тустай үйл ажиллагаа явуулж буй ТББ-уудад татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үзүүлэх, мөн нийгэмд тустай үйл ажиллагаа явуулдаг ТББ-д хуулийн этгээдээс өгсөн хандивыг татварт ногдох орлогоос хасч тооцох зэрэг заалтуудыг тусгах.
- Хувь хүний орлогын албан татварын хуульд “Монгол Улсад оршин суугч татвар төлөгч нь ХХОАТ-ын хуулийн 8 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан орлогод ногдох жилийн татвараас 1%-тай тэнцэх татварыг нийтэд ач тустай үйл ажиллагаа явуулдаг аль нэгэн ТББ-д шилжүүлүүлэхээр тусгайлан нэр зааж тодорхойлно” гэсэн заалтыг нэмж оруулах.
- ТББ нь өөрийн үндсэн үйл ажиллагаанаасаа гадна аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхэлж болох бөгөөд үүнээс олох орлогыг дүрэмдээ заасан зорилгодоо зарцуулах боломжтой байх ёстой. Энэ орлого нь татвалаас чөлөөлөгдөх бөгөөд харин дүрэмдээ заасан зорилгоос өөрөөр зарцуулвал бусад аж ахуйн нэгжүүдийн адил орлогын албан татвар төлдөг байх.
- Нийтэд ач тустай үйл ажиллагааны тухай хуулийн төсөлд Иргэний нийгмийн хөгжлийн сан байгуулах заалтыг оруулж, уул уурхайн ашиг орлого, худалдан авах ажиллагааны тендериийн тодорхой хувь, ХХОАТ-ын 1 хувийн хуваарилагдаагүй татварын дүн зэрэг олон талт эх үүсвэрээс бүрдүүлэхийг тодорхойлон тусгах.

5. Хөгжлийн түүх ба сургамж

Өмнөх хугацаанд төрөөс сайн дурын үйл ажиллагааг дэмжих санаачилгын дотор ЭМЯ-ны 1993 оны шийдвэрээр өрхийн эмнэлгүүд байгуулсныг дурьдаж болно. Учир нь өрхийн эмнэлэг, орон нутгийн

эрүүл мэндийн ажилтнууд сайн дурынхантай хамтран ажиллахаар заасан байдаг. Өрхийн эмнэлэг тус бүр орон нутагтаа тодорхой тооны эрүүл мэндийн сайн дурын ажилтнуудтай байхыг зөвлөмж болгоод, чиг үүргийг нь тодорхой заасан. Энэ чиг үүрэгт хүүхэд, өндөр настныг асрах, мэдээлэл өгөх, нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд, гэр бүл төлөвлөлтийн зөвлөгөө өгөх зэрэг үйл ажиллагааг оруулсан байдаг. Гэхдээ сайн дурын үйл ажиллагаанд зориулсан төсвийн талаар тодорхой зүйл тусгаагүй байна.

Жишээ: Улаан Загалмай

Нийгмийн халамж Монголд

Их Британийн Улаан Загалмай нийгэмлэгийн өндөр настан, ганц бие хүмүүст туслах төсөлд дэмжлэг өгч байна. Олон хүний хувьд энэ тусlamж авралын ганц од нь болдог. Төсөл нь нийслэл Улаанбаатарт амьдардаг ядуу иргэд, ялангуяа зуднаар малаа алдсан малчдад тулгарч буй бэрхшээлийг шийдвэрлэх зорилгоор хэрэгжиж эхэлсэн юм. Төслийн зорилтот бүлгийн зарим өндөр настан хэвтэрт байдаг, зарим өрхүүд хүрэхэд хэцүү алслагдсан дүүргүүдэд оршдог юм. Зудын үед өрх нь орон сууцны нөхцөл муу, нийгмээс үндсэндээ тусгаарлагддаг байна.

Гэрээр нь очиж туслах үйлчилгээ

Их Британийн Улаан Загалмай нийгэмлэгийн санхүүгийн дэмжлэгтэй сургалтад хамрагдсан сайн дурынхан зорилтот бүлгийн хүмүүсийн гэрт сар тутам хоёроос доошгүй удаа очиж, гэрийн ажилд нь тусалж, хүнс, эмийг нь хүргэж, эмчид үзүүлэх, нийгмийн халамжийн тэтгэлгээ олж авахад туслах буюу зүгээр хань болж өгдөг. Зорилтот бүлгийнхэн болон сайн дурынхан төслийн эхэн үеэс л халуун дотно сэтгэлийн шижмээр холбогддог байна. Төслийн хүрээнд нийгмийн тусlamжийн өдрийн үйлчилгээний төвүүд ажиллуулдаг, тэнд найртай сайхан угтаж, асарч, нөхөрсөг харилцдаг өөрсдөө дуртайяа хүрч ирдэг байна. Нийгмийн халамжийн хөтөлбөрийн хүрээнд нийт 1,275 эмзэг бүлгийн хүмүүс, өрхүүдэд **425** сайн дурын ажилтан хүрч ажиллаж байна.

Жишээ: Баянзүрх дүүргийн эрүүл мэндийн сайн дурын идэвхитэн

Оюунаа нь Европын Холбооны санхүүжилт, Хилийн Чанад дахь Сайн Дурын Алба олон улсын байгууллагын дэмжлэгтэйгээр Баянзүрх дүүргийн эрүүл мэндийн нэгдэлтэй хамтран хэрэгжүүлж буй төслийн хүрээнд ажиллаж буй 170 эрүүл мэндийн сайн дурын идэвхтнүүдийн нэг юм. Эрүүл мэндийн сайн дурын идэвхтнүүдийн хийдэг нэг чухал зүйл бол хариуцсан хэсэгтээ байгаа жирэмсэн эмэгтэйчүүдийг олж тогтоон, тэднийг жирэмслэлийнх нь эхэн үеэс дуусах хүртэл нь төрөлтийн өмнөх үеийн эмчийн хяналтанд хамруулах явдал юм. Оюунаа, Баянзүрх дүүргийн эрүүл мэндийн сайн дурын идэвхтэний хувьд энэ ажилдаа долоо хоног бүр нэлээд цагийг зориулдаг. Саяхан Оюунаа анхны хүүхдээ төрүүлэх гэж буй замуухан эмэгтэйтэй танилцжээ. Энэ эмэгтэй хөдөөнөөс Баянзүрх дүүрэгүү саявтар шилжиж ирсэн бөгөөд эрүүл мэндийн үйлчилгээ болон даатгалд хамрагдаагүй байсан. Тэрээр жирэмслэснээсээ хойш эрүүл мэндийн хяналт, үзлэгт ороогүй бөгөөд дүүрэгтээ бүртгэгдээгүй тул ингэх боломжгүй гэж бодож явсан байна. Харин Оюунаа эрүүл мэндийн сайн дурын идэвхтнээр олон жил ажилласан, энэ талаар туршлагатай. Тиймээс Оюунаа залуу жирэмсэн эмэгтэйд хэдийгээр дүүрэгтээ бүртгэлгүй ч гэсэн үнэ төлбөргүйгээр хийгдэг эмчийн үзлэгт орж, шинжилгээ өгөх, эмчийн хяналтад орох боломжтой болох тухай мэдээлэл өгч энэ үйлчилгээнд хамрагдахыг санал болгон зөвлөсөн байна. Дараагийн өдөр нь Оюунаа дүүргийн эмнэлэг дээр сайн дурын идэвхтнээр ажиллаж байсан үед нь нөгөө эмэгтэй цусны шинжилгээ өгөхөөр явж байхад нь таарсандaa баяртай байлаа. Оюунаа нөгөө эмэгтэйд шинжилгээ өгөх лабораторийг олоход нь болон төрөхийн өмнөх эмчийн үзлэгт ороход нь тусалсан байна. Эмчийн үзлэгт орохоор хүлээх хооронд нь Оюунаа тэр эмэгтэйд жирэмсэн үедээ эрүүл хооллохын ач тусын талаар зөвлөгөө өгч амжсан байна. Төрсний дараахи үеийн эхний хэдэн долоо хоногийн хугацаанд эргэлт хийх үедээ тэдэнтэй уулздаг байсан байна.

Сайн дурын идэвхтэний ийм энгийн үйл ажиллагааны ачаар эрүүл эхээс эрүүл хүүхэд төрөх нөхцөл бүрдэх боломжтой юм.

Жишээ: Налайх дүүрэг дэх залуу сайн дурын идэвхтэн

Улаанбаатар хотоос 30 км-ийн зайдай орших Налайх дүүргийн дунд сургуулийн сургачид орон нутгийнхаа иргэдийн сайн сайхны тусын тулд сайн дураараа Дэлхийн зөн олон улсын байгууллагын санаачилсан “Хүүхдийн Оролцоо ба Манлайлал” бүлэг /ХОМБ/ төслийн хүрээнд ажилладаг байна. Энэ төсөл эхэлснээс хойши 10 жилийн хугацаанд энэ орон нутагт олон эзэрэг өөрчлөлтүүд гарсан. ХОМ Бүлгээс орон нутгийн иргэд, хүүхдүүдэд зориулж, гарсаа угаахын ач тусын талаарх сургалт гэх мэт олон төрлийн үйл ажиллагаануудыг явуулдаг хэмээн энэхүү төслийн Налайх дүүргийг хариуцсан ажилтан Анхбаяр өгүүлж байна. Арван жилийн өмнө ХОМБ –ийн гишүүн болсон анхны хүүхдүүдийн нэг нь Анхбаяр юм. Энэ ажил маань надад их зүйлийг сурч мэдэхэд тус болсон гэж тэр ярьж байлаа.

Өнөөдөр ХОМБ –т дунд сургуулийн 30 гаруй хүүхэд ажилладаг. Тэд долоо хоногт 2 удаа цуглаж, шар өвчин, архи тамхиний хор зэрэг эрүүл мэндийн сургалт, мөн хүүхдүүдэд зориулсан эдийн засгийн анхан шатны мэдлэг олгох зэрэг төлөвлөж буй сургалтуудынхаа талаар ярилцдаг байна. “Эдгээр хүүхдүүд иймэрхүү сургалт явуулахдаа их идэвхи санаачилгатай бөгөөд урьдчилан сэргийлэх талаар хийсэн тэдний үйл ажиллагааны ачаар 2009 онд гахайн ханиад тархахад манай дүүрэгт энэ өвчний тохиолдол илрээгүй” хэмээн Анхбаяр ярьж байна.

Ийм бүлгүүдийг бий болгох нэг нууц нь гэвэл “Бид ХОМБ –т ямар нэгэн мөнгө, санхүүжилт өгдөггүй. Эдгээр хүүхдүүд орон нутгаа хөгжүүлэхийн тулд сайн дураараа ажилладаг. “тэдний хувьд ХОМ Бүлэгт гишүүнээр элссэнээрээ сургалтуудаас олж авах мэдлэг, туршлага нь хамгийн гол байдаг”. Энэ нь хүүхдүүдэд байгаа авьяасыг хөгжүүлэхэд тусалдаг. “Бид сургуульд заадаггүй маш их зүйлийг энд сурч авдаг” хэмээн Мөнхбаатар хүү ярьж байлаа. “Жишээ нь гэхэд сургалт зохион байгуулснаар би үйл ажиллагаа явуулах зөвлөмж бичиж, төлөвлөгөө хийж, хэрэгжүүлж, дүгнэж сурсан. Хамгийн чухал нь би манлайлж сурсан” гэж Мөнхбаатар ярьсан юм.

Сүүлийн жилүүдэд сайн дурын үйл ажиллагааг дэмжих чиглэлээр төрөөс гаргасан санаачилгын нэг нь Улаанбаатар хотод замын хөдөлгөөнийг зохицуулах, мөн наадмыг хоггүй цэвэрхэн тэмдэглэх аянд оролцох сайн дурынхыг сургалтад хамруулж, оролцуулсан явдал болно. Эдгээр үйл ажиллагааг Сайн Дурын Байгууллагуудын Сүлжээ, Нийслэлийн ЗДТГ, Замын Цагдаагийн газартай хамтран хэрэгжүүлсэн юм.

Төрийн бус байгууллагуудтай холбоотой хууль, тогтоомж, бодлогод шинэчлэл хийх оролдлого сүүлийн арван жилийн турш тодорхой ахицгүй байна. Төрийн бус байгууллагын тухай хууль 1997 онд батлагдсан нь Монгол Улсын Үндсэн Хуулийн ардчилсан зарчмын дагуу нээлттэй, бие даасан төрийн бус байгууллагын тогтолцоо бүрдэх нөхцөл бүрдүүлсэн юм. Монгол орон дахь иргэний нийгмийн хөгжлийн үүднээс 1997 оны Төрийн бус байгууллагын тухай хуулийг дэвшилтэт алхам гэж үзсээр ирсэн. Гэхдээ төрийн бус байгууллагын удирдлагын талаарх заалт бүрхэг тул төрийн бус байгууллага, өсөн өргөжиж байгаа иргэний нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээг хангах байна. Хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах оролдлого удаа дараа хийгдэж байсан. Тухайлбал, Хууль Зүй Дотоод Хэргийн Яамны дэргэд байгуулагдсан ажлын хэсэг 2003, 2009 онд тус тус шинэ хуулийн төсөл боловсруулсан боловч төрийн бус байгууллагууд тэдгээр хуулийн төсөл эзэрэг үр нөлөө гэдэгт өргэлзэж байсан ба удалгүй Засгийн Газар ч өөрчлөгдөж энэ асуудал хойш тавигдсан байна.

Үндэсний иргэний нийгмийн идэвхтнүүд иргэний нийгмийг хөгжүүлэх ухуулга нөлөөллийн ажлыг 2000 оноос эхэлсэн. Тухайлбал, Ардчилал Боловсролын Төв энэ чиглэлээр идэвхтэй ажилласан. Энэхүү үйл ажиллагааны үрээр 100 гаруй төрийн бус байгууллага, үйлдвэрчний эвлэл, иргэний эрх, хүний эрхийн хөдөлгөөнүүдийн нийтлэг сонирхолыг төлөөлсөн Монголын Иргэний Нийгмийн Зөвлөл 2008 онд байгуулагдсан. Тус зөвлөл төр, иргэний нийгмийн байгууллагуудын хамтарсан ажиллагаа, иргэний нийгмийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг зохицуулах чиг үүрэгтэй. Иргэний Нийгмийн Зөвлөл 2008 оны 3 сарын 26-нд Засгийн Газрын 93 дугаар тогтоолын дагуу Засгийн Газартай анхны гэрээгээ байгуулсан билээ. Төр, Иргэний Нийгмийн Зөвлөлийн хамтарсан

ажиллагааны тэргүүлэх чиглэлд төрөөс төрийн бус байгууллагуудаар үүрэг гүйцэтгүүлэхээр гэрээ байгуулах, төрийн бус байгууллагын эрх зүй, санхүүгийн орчныг сайжруулах, Зөвлөлөөс төрийн төсөвт хяналт шинжилгээ хийдэг байх, Зөвлөлийн гишүүдийг Засгийн Газрын шийдвэр гаргах байгууллагуудад оролцуулах зэрэг асуудал багтсан. Түүнчлэн Зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд ордог салбаруудын дэд зөвлөлүүд нь тухайн салбарын яамдуудтай харилцан ойлголцлын санамж бичиг байгуулсан.

Өмнөх хугацаанд хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны гол сургамж нь бодлого, эрх зүйн баримт бичиг боловсруулахад харилцан ойлголцол, дэмжлэг, хариуцлагыг баталгаажуулах үүднээс анхнаас нь төрийн шийдвэр гаргагчид, иргэний нийгмийн төлөөллийн хоёр талын оролцоог хангах явдал болно.

6. Сайн дурын үйл ажиллагааг дэмжих цаашид хөгжүүлэх чиглэлүүд

Монголын ард түмэн сайн дурын үйл ажиллагааны эртний баялаг уламжлалтай, сайхан сэтгэлээрээ бусдад тусалдаг заншилтай билээ. Сүүлийн жилүүдэд сайн дурын үйл ажиллагааг сонирхох нь нэмэгдэхийн зэрэгцээ зохион байгуулалттай сайн дурын үйл ажиллагаанд шилжих үйл явц ажиглагдаж байна. Гэтэл сайн дурын үйл ажиллагааны ач холбогдол, хувь нэмрийн талаар нийт хүн амын дунд ойлголт мэдээлэл багатай байна. Энэ байдлыг өөрчлөхийн тулд сурталчилгааг идэвхжүүлж, олон нийтийн тусын тулд сайн дурынхны нийгмийн хөгжилд оруулсан хувь нэмрийг нийтэд таниулан үнэлж байх нь зүйтэй.

“2012 оны судалгаа”-гаар Монголд сайн дурын үйлс хөгжихөд тулгарч байгаа гол саад бэрхшээл бол үндэсний зохицуулах механизму буюу хариуцсан засгийн газрын байгууллага байхгүй байгаатай холбоотой гэж тодорхойлсон. Энэ асуудлыг шийдэх зорилгоор сайн дурынхны үндэсний төв байгуулах санал тавьсан.

“2012 оны судалгаагаар” дараах чиглэлүүдээр хэрэгцээг тодорхойлсон:

- **Сайн дурын үйл ажиллагаанд шаардлагатай орчин бий болгоход төрийн манлайлал чухал ач холбогдолтой:**
 - Сайн дурын үйл ажиллагааг хариуцсан засгийн газрын бүтцийг бүрдүүлэх;
 - Сайн дурын үйл ажиллагааны үндэсний бодлого, зохицуулах механизмыг, урт хугацааны хөтөлбөр боловсруулах;
 - Сайн дурынхны салбар, сайн дурын ажилтнуудад зориулсан санхүү, зохицуулалтын таатай орчин бүрдүүлэх (жишээлбэл, сайн дурынхны тэтгэмж, нийгмийн даатгал, олон улсын сайн дурынханд виз олгох ажиллагааг хөнгөвчлөх гэх мэт);
 - Хувийн хэвшилтэй түншлэн тэднийг сайн дурын үйл ажиллагаанд татаан оролцуулахыг бодлогоор (*corporate volunteering*) дэмжих;
 - Сайн дурынхны хөгжлийн үндэсний төв байгуулж сургалт, бусад үйлчилгээ зохион байгуулах;
 - Сайн дурынхны цахим хуудас сайн дурын үйл ажиллагааны мэдээлэл түгээх, сайн дурынхныг хүлээн авагч байгууллагуудыг сайн дурынхантай холбох үйлчилгээ үзүүлэх.
- **“2012 оны судалгаанд” оролцогчдын (94%) тодорхойлсны дагуу сайн дурын үйл ажиллагааны үндэсний бодлого боловруулах. Үүний зорилго нь:**
 - Үндэсний сайн дурын үйл ажиллагааны үндэсний бодлого боловруулах;
 - Сайн дурын үйлсийн хувь нэмрийн талаар нийтлэг ойлголт бий болгох;
 - Сайн дурын үйлсэд шаардлагатай орчин бүрдүүлэх, хөгжлийн стратеги боловсруулах;
 - Сайн дурын үйлсийг төрөөс дэмжиж байгааг нийтэд мэдээлэх, сайн дурынхны хувь нэмрийг хүлээн зөвшөөрөх, олон нийтийн ойлголтыг дээшлүүлэх;
 - Хүн амын язны бүрийн бүлэг, давхаргууд сайн дурын үйл ажиллагаанд оролцохыг дэмжих;
 - Сайн дурынхны үйлсийг системчилсэн хяналт шинжилгээ, үнэлгээ, удирдлага

- зохицуулалтаар хангах;
 - Сайн дурын үйлсэд хандаж буй төрийн байгууллагуудын хандлагыг өөрчлөх;
 - Сайн дурынхны сүлжээ бүрдүүлж, бэхжүүлэх.
- **Сайн дурын үйл ажиллагааны талаар олон нийтийн ойлголтыг сайжруулах, үүний тулд:**
 - Сайн дурынхны сайн үйлсийн шагнал бий болгох;
 - Сайн дурын үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог дэмжих механизм бүрдүүлэх, тухайлбал хувийн ба төрийн хэвшлийн байгууллагын ажилтан нарын сайн дурын үйл ажиллагааг дэмжих, оюутан сурагчдын сайн дурын үйл ажиллагааны оролцоог тооцох кредит бий болгох тэрхүү кредит нь албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгддөг байх;
 - Тухайн үед хэрэгжиж байгаа сайн дурын үйл ажиллагааг мэдээллийн хэрэгслээр сурталчлах, өргөнөөр түгээн дэлгэрүүлэх.
 - **Сайн дурынхны чадавхийг бэхжүүлэх, сургалт зохион байгуулах чиглэлүүд:**
 - Сайн дурын ажлын удирдлага, зохион байгуулалт: сайн дурынхны хийх ажлыг тодорхойлооос эхлээд түүнийг хийх хэрэгцээ, хийхэд шаардлагатай ур чадварыг тодорхойлох, сайн дурын ажилтныг элсүүлэх, шаардлагатай чадварыг сургалтаар олгох, ажлаа гүйцэтгэсэн байдалд үнэлгээ хийх зэргээр удирдлагын үе шат, арга зүйн чадавхийг бэхжүүлэх;
 - Сайн дурынхныг бэлтгэх болон захиалагч байгууллагуудад сайн дурынхныг дэмжих журам, удирдлагын мэдлэг, чадвар төлөвшүүлэх;
 - Сайн дурынхан болон хүлээн авагч байгууллагуудын мэдээлэл солилцоо, харилцаа, түншлэлийн үр нөлөөг дээшлүүлэх.

БҮЛЭГ 3. Иргэний танхимд зохион байгуулагдсан хэлэлцүүлэг, зөвлөмж

7. Сайн дурын хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар Иргэний танхимд зохион байгуулагдсан хэлэлцүүлэг

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн дэргэдэх Иргэний танхимд “Сайн дурын хөдөлмөр эрхлэлтийн дэмжих нээлттэй хэлэлцүүлэг” 2012 оны 10 дугаар сарын 24-нд зохион байгуулагдлаа. Хэлэлцүүлгийг Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газраас Хөдөлмөрийн яам, Нэгдсэн үндэстний байгууллагын сайн дурынхан (UNV), Монголын сайн дурын байгууллагуудын сүлжээтэй хамтран зохион байгуулав. Энэ нь анх удаа Монгол улсын төр, засгаас санаачлан сайн дурын үйлсийг олон нийтийн хэлэлцүүлгийн сэдэв болгож буй анхны тохиолдол юм. Уг хэлэлцүүлэгт засгийн газрын байгууллага /Хөдөлмөрийн яам, Үндэсний статистикийн газар/, Монголын иргэний нийгэм болон сайн дурын байгууллагууд, олон улсын хөгжлийн байгууллагуудыг төлөөлсөн 70 гаруй хүн оролцов. Хэлэлцүүлгийг Ерөнхийлөгчийн Хүний эрх ба иргэдийн оролцооны бодлогын зөвлөх Чулуунбаатарын Сосормаа нээж, Сайн дурынхны ажлын хэсэг байгуулах болсон учир шалтгааны талаар болон уг ажлын хэсгээс “Монгол улс дахь сайн дурын үйлсийн Нехцөл байдлын дүн шинжилгээ болон зөвлөмж”-ийг боловсруулсан талаар танилцуулав. Монголын сайн дурын байгууллагуудын сүлжээ, НҮБ-ын Сайн дурынханаар (UNV) төлөөлүүлсэн сайн дурынхны ажлын хэсэг “Сайн дурын үйл ажиллагааны 2012 судалгаа” болон Монгол дахь сайн дурын үйлстэй холбоотой судалгаа, илтгэлүүдийн судалгааны үр дүн болон сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэх чиглэлээр олон улсын баримталж байгаа бодлого, чиглэлийн талаар танилцуулав. Сайн дурын үйл ажиллагааг оролцоог хангасан, нийгмийн зохистой хөгжлийн салшгүй нэг хэмээн үзэж, Монгол улсад сайн дурын үйлс хөгжих таатай орчинг бүрдүүлэх чиглэлээр бусад салбарын яамдууд болон засгийн газрын байгууллагууд, иргэний нийгэм, сайн дурын байгууллагуудтай хамтран ажиллах болно гэж Хөдөлмөрийн яам мэдэгдэв.

Иргэний танхимд зохион байгуулсан нээлттэй хэлэлцүүлгийн үеэр “цаашид хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны талаар” яригдсан асуудлуудын хураангуй

- Сайн дурын үйл ажиллагааны тухай шинэ хууль боловсруулах:** Сайн дурын үйл ажиллагааны тухай шинэ хууль батлах санаа дэмжигдсэн хэдий ч Төрийн бус байгууллагын хууль болон бусад хуультай уялдуулах асуудал чухалчлан тавигдav.
- Сайн дурынхны салбарт сайн дурынхныг ажиллуулахад удирдлагын чадавхи дутагдаж байна:** олон ТББ-үүд сайн дурынхныг татан оролцуулан хамтран ажиллахыг хүсч байгаа ч тээнд сайн дурынхныг зохион байгууляж, ажиллуулах чадавхи дутагдаж байна. Сайн дурынхны удирдлага, зохион байгуулалт нь цэгцтэй, дэс дараалалтай хандлага, зохион байгуулалтын болон удирдлагын бүтэцтэй байхыг шаарддаг.
- Сайн дурын үйл ажиллагааны санхүүжилт:** Хэдийгээр сайн дурын үйлс нь хүсэл эрмэлзлэл, чөлөөт сонголт гэсэн үнэт зүйлс дээр тулгуурладаг боловч ямар нэг зардал гарахгүйгээр хийгддэг зүйл биш юм. Сайн дурын үйлсийг чадварлагаар, мэргэжлийн түвшинд удирдан зохион байгуулахад бусад ажил үүргүүдийг явуулахад шаардлагатай байдгийн нэгэн адилаар тогтвортой санхүүжилт хэрэгтэй. Сайн дурынхан сонгосон ажлаа гүйцэтгэхэд үйл ажиллагааны зайлшгүй зардал гардаг. Сайн дурын үйлсийг дэмжих сан, түүнийг ажиллуулах механизмыг 1997 оны Монгол улс дахь ТББ-ын хуулинд өөрчлөлт оруулахад нэмэлт заалт болгон оруулах боломж байгаа юм.
- Нийгмийн хамгааллын салбарт сайн дурын үйл ажиллагаа өндөр эрэлт хэрэгцээтэй байна:** нийгмийн хамгааллын салбарт сайн дурынханы үйл ажиллагаа нэн чухал байгааг олон нийт илэрхийлж байна.
- Сургуулийн сурагчид, эцэг эхчүүд хамтдаа сайн дурын үйлсэд оролцох:** сургуулийн сурагчдыг сайн дурын үйлсэд оролцохыг хөхиүүлэн дэмжихийн тулд сайн дурын үйлсийн хувь хүний болон үр чадварын хөгжилд үзүүлэх үр өгөөжийн талаар хүүхдүүдийн эцэг эхчүүдэд тайлбарлан таниулах хэрэгтэй. Ингэж чадвал хүүхдүүд сайн дурын үйлсэд оролцох нь нэмэгдэнэ.

- **Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг сайн дурын үйлсэд оролцуулах:** хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг зөвхөн сайн дурын үйлсийн үр шимийг хүртэгч гэсэн байр сууринаас биш, харин сайн дурын үйлсэд хувь нэмрээ оруулах боломжтой гэдэг байр сууринаас хандах нь чухал юм.
- **Сайн дурын үйл ажиллагааны зохион байгуулалттай бус хэлбэр:** сайн дурын үйл ажиллагааны зохион байгуулалттай бус хэлбэр нь Монголчуудын уламжлалт ахуй, амьдралтай нягт уялдаатай бөгөөд сайн дурын үйл ажиллагааны зохион байгуулалттай хэлбэрийн нэгэн адил дэмжвэл зохино.
- **Олон улсын байгууллагуудын санхүүжилтээр хэрэгжиж буй хөгжлийн хөтөлбөр, төслийн тогтвортой байдал:** Хилийн Чанад дахь Сайн Дурын Алба/ИБНВУ/ нь удахгүй Монгол улсад хэрэгжүүлж буй хөтөлбөрөө хаах гэж байгаа тул энэ байгууллагын дэмжлэгтэй хэрэгжиж байгаа орон нутгийн эрүүл мэндийн идэвхтний төслийн цаашдын тогтвортой байдал тодорхойгүй байна. Засгийн газрын зүгээс сайн дурынхны салбарыг дэмжих чиглэлээр тодорхой арга хэмжээ авахгүй бол уг төслөөр бий болсон нийгэмд хэрэгтэй санаачилга алга болох эрсдэл тулгараад байна. Энэ үйл ажиллагааг дэмжих бага ч гэсэн санхүүжилт олдох боломжтой гэдгийг Хөдөлмөрийн яам тэмдэглэсэн.
- **Төрийн албан хаагчид үлгэр дууриал үзүүлэн сайн дурын үйлсэд оролцохыг дэмжих:** Их Британид төрийн албан хаагчдад сайн дурын үйлсэд оролцох боломжийг хангах зорилгоор жилд 3 өдөр ажиллах боломж олгодог. Энэ туршлагыг Монгол Улсын Засгийн газар хэрэгжүүлж, төрийн албан хаагчдыг сайн дурын үйлсэд оролцохыг нь хөхиүлэн дэмжиж болох юм.
- **Сайн дурын үйлсийн талаар судалгаа шинжилгээ хийх, мэдээллийн сан бүрдүүлэх:** сайн дурын үйлсийн өнөөгийн байдал, боломж, тулгарч буй бэрхшээлүүдэд үнэлгээ өгөх үүднээс цогц судалгааг хийх нь нотолгоонд тулгуурласан бодлого боловсруулах, сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэхэд дэм болно.
- **Сайн дурын үйлсийг дэмжих тухай Ерөнхийлөгчийн зарлиг:** Сайн дурын үйлсийг дэмжих талаар Ерөнхийлөгчийн зарлиг гарах нь сайн дурын үйлсийг дэмжих бодлогыг улс төрийн тавцанд гарган тавьж, иргэдийн бодит оролцоог хангасан, нийгмийн зохистой хөгжлийн төлөө сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэх таатай орчин бүрдүүлэх, сайн дурын үйлсийг дэмжих Засгийн газрын манлайлал, харицлагатай хандлагын дээшлүүлэхэд чухал хөшүүрэг болно.

8. Монголын сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэх бодлогын зөвлөмж

Сайн дурынхны ажлын хэсгээс “Сайн дурын үйл ажиллагааны 2012 судалгаа”-ны үр дүн, Монгол улс дахь сайн дурын үйлстэй холбоотой судалгаа, илтгэлүүд, сайн дурын үйлс хөгжих таатай орчин бүрдүүлэх талаар олон улсын баримталж байгаа бодлого, туршлага болон сайн дурын үйл ажиллагааны талаархи Иргэний танхимд зохион байгуулагдсан нээлттэй хэлэлцүүлэг”-ийн үр дүнд тулгуурлан доорхи зөвлөмжийг боловсруулсан болно. Үүний зорилго нь Засгийн газар, иргэний нийгэм болон сайн дурынхны салбарын зүгээс Монгол улсад сайн дурын үйлс хөгжих эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх, сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэхэд анхаарах ёстой нэн тэргүүний асуудлуудыг тодорхойлж, тайлбарлах явдал юм.

Монгол улсын Ерөнхийлөгч болон Ерөнхийлөгчийн Тамгын газарт:

- **Улсын Их хурал, Засгийн газар болон нийт ард иргэдэд хандаж, сайн дурын үйлсийг Монгол улсад дэлгэрүүлэх тухай Ерөнхийлөгчийн зарлиг гаргах.** Зарлигт сайн дурынхны байгууллага, сайн дурынханд төрийн болон төрийн бус байгууллагууд, орон нутаг дахь бүлгүүд, хувийн хэвшлийнхэнтэй хамтран улс орныхоо хөгжилд оруулж буй хувь нэмрээ сурталчлах боломж олгох үүднээс олон улсын сайн дурынхны /ОУСД/ өдөр 12 сарын 5 –ныг үндэсний болон орон нутгийн хэмжээнд албан ёсоор тэмдэглэх зэрэг арга хэмжээнүүдийг авахыг уриалж болох юм. ОУСД –ийн өдрийг тэмдэглэхдээ тухайн жилийн тэргүүний сайн дурын үйлсийг шалгаруулан Ерөнхийлөгчийн шагнал олгодог байж болох юм. Нийт

хүн амыг сайн дурын үйлсийг хөхиулэн дэмждэг болгох үүднээс төрийн албан хаагчид, хувийн хэвшлийн ажилтнууд, иргэний нийгэм болон төрийн бус байгууллагууд, ахмадууд, залуучууд, эмэгтэйчүүд, хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд нэг өдрийг сайн дурын үйлсэд зориулахыг албан ёсоор дэмжих зэрэг арга хэмжээнүүдийг авч болох юм.

- Ерөнхийлөгчийн Тамгын газраас **Нийгэмд тустай үйл ажиллагааны тухай хуулийн төсөлд сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэх тухай заалтыг** оруулах. Үүнд, үндэсний сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэх таатай орчинг бурдүүлэхэд төрийн зүгээс үзүүлэх дэмжлэг, сайн дурын үйлсийн тодорхойлолт, зохион байгуулалттай сайн дурын үйлсийн зохицуулалт, сайн дурынхан, сайн дурынхныг илгээгч болон хүлээн авагч байгууллагуудын хоорондын гэрээний үндсэн нөхцлүүд зэргийг тусгаж болох юм.

Улсын Их хурал ба Засгийн газар:

Иргэд сайн дурын үйлсэд оролцох таатай орчинг бүрдүүлэхэд Засгийн газар манлайлан оролцох. Үүний тулд авах шаардлагатай арга хэмжээнүүд:

- **Сайн дурын үйл ажиллагааны үндэсний бодлого/төрийн үзэл баримтлалтай болж, сайн дурын үйл ажиллагааны салбар болон үйл ажиллагааны эрх зүйн таатай орчин, төсвийн санхүүжилт, үндэсний сайн дурын үйл ажиллагааны стратеги, үйл ажиллагааны толөвлөгөө/хөтөлбөрийг боловсруулан Үндэсний хөгжлийн хөтөлбөрт тусгах, үндэсний болон орон нутгийн түвшинд хэрэгжүүлэх ба тогтмол үнэлгээ хийж байх.**
- Үндэсний болон орон нутгийн хэмжээнд хэрэгжих, сайн дурын үйлс болон сайн дурынхны салбарыг үнэлж, дүгнэдэг болох. Үндэсний Хөгжлийн Хөтөлбөрт тусгалаа олсон сайн дурын үйл ажиллагаа, сайн дурын үйл ажиллагааны хөгжлийн стратеги, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, хөтөлбөрт хэрэгжих таатай эрх зүйн орчин болон улсын төсвийн санхүүжилтиг бий болгох.
- **Засгийн газрын жил бүрийн төсөвт сайн дурын үйл ажиллагааг дэмжих тогтвортой санхүүжилтиг суулгаж өгч байх.**
- **Үндэсний болон орон нутгийн түвшинд сайн дурын үйл ажиллагааг зохицуулах бүтцийг бүрдүүлэх.** Үүний тулд дараахи арга хэмжээнүүдийг авах:
 - Сайн дурынхны хөгжлийн төвийг /төвүүд/ байгуулах
 - Иргэний нийгмийн болон сайн дурынхантай ажилладаг байгууллагуудын төлөөллийг оролцуулсан Үндэсний бүтцийг (зөвлөл, хороо) байгуулах
 - Сайн дурын үйлсийн талаарх судалгаа, шинжилгээ, мэдээллийн сан болон статистик мэдээллийн үндэсний нэгдсэн тогтолцоог бий болгох
 - Сайн дурынхны салбар, үйл ажиллагааг хянаж, үнэлэх тогтолцоог бий болгох, сайн дурын үйлсийн шилдэг туршлагуудыг баримтжуулах
 - Сайн дурын үйлсийг хөгжүүлэх үүднээс иргэний нийгэм, сайн дурынхантай ажилладаг байгууллагуудын чадавхийг бэхжүүлэх, сургалтын хөтөлбөр боловсруулан, хэрэгжүүлэх
 - Сайн дурын үйлс болон түүний ашиг тусын талаархи олон нийтийн ойлголтыг дээшлүүлэх
 - Сургуулийн хичээлийн хөтөлбөрт сайн дурын үйлсийн талаарх хөтөлбөрийг оруулж өгөх, дунд ба дээд боловсролын системд сайн дурын үйл ажиллагааг дэмжиж, хичээлийн кредит цагт оруулах
 - Мэдээлэл түгээх ажлыг сайжруулах, үндэсний сайн дурын үйлсийн цахим хуудсаар дамжуулан сайн дурын үйлсэд оролцох боломжийн тухай мэдээллээр хангах /үүнийг Засгийн газар сайн дурынхны салбараар гэрээгээр гүйцэтгүүлж болно/ .
- **“Сайн дурын үйлс”, “сайн дурынхан”, “сайн дурын үйл ажиллагаа” болон “иргэний нийгэм ба сайн дурынхантай ажилладаг байгууллагууд”-тай холбогдсон заалтуудыг нэгтгэн, өнөөгийн хууль тогтоомжуудад иэмэлт өөрчлөлт оруулах замаар сайжруулах.**

Сайн дурын үйлстэй холбогдол бүхий хууль тогтоомжуудын жагсаалтад: ТББ-ын тухай 1997 оны хууль, Нийгэмд тустай үйл ажиллагааны тухай хуулийн төсөл, Төрийн албаны тухай хууль хамрагдах ба Хөдөлмөрийн яамнаас Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуульд сайн дурын үйлстэй холбоотой өөрчлөлт, нэмэлт заалтыг оруулах.

- **Боломжтой бүх салбаруудад сайн дурын үйлсийг дэмжих чиглэлээр бодитой арга хэмжээнүүдийг авах.** Үүнд байгаль орчин, боловсрол, эрүүл мэнд, нийгмийн халамж, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, байгалийн гамшгаас хамгаалах бэлэн байдал, ардчилсан засаглал, хүний эрхийн асуудал хамрагдана. Мөн хүн амын өргөн давхаргыг сайн дурын үйлсэд татан оролцуулах нь зүйтэй. Үүнд, төрийн болон хувийн хэвшлийн ажилтнууд, иргэний нийгэм болон ТББ/сайн дурын үйл ажиллагаанд төрийн албан хаагчид/ жишээ: төрийн албан хаагч, нийгмийн хариуцлагатай хувийн хэвшлийн ажилтан сайн дураараа ажиллах/, нийгмийн эмзэг бүлгийн буюу өндөр настнууд, тэтгэврийн хүмүүс/жишээ: өөрсдийн туршлага, мэдлэгээ дараахи үеийнхэндээ дамжуулан үлдээх/, залуучууд/ жишээ: сайн дурын үйлс нь хичээлийнх нь кредиттэй холбогдсон байх, ирээдүйд ажиллах байгууллагаа олох/, эмэгтэйчүүд, хүүхдүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс хамарна.

Талархал

Энэхүү тайланг бичих боломжийг олгосон бүх хүмүүст бид талархал илэрхийлж байна. Судалгааны асуумжид хариулагсад, Иргэний Танхимд зохион байгуулсан үйл ажиллагаанд оролцогсод, бидэнд мэдээлэл өгсөн хүмүүс, манай ажлын хэсэгт оролцож ажилласан байгууллага, хүмүүст талархал илэрхийлье. Түүнчлэн, орон нутагтаа цаг заваа зориулж өгөөмөр сэтгэлээр сайн дурын ажил хийсэн Монгол орны өнцөг булан бүрт байгаа мянга мянган хүмүүст гүн хүндэтгэл илэрхийлье. Энэ бүх хүмүүст ажлын өндөр амжилт хүсэн ерөө.

Ашигласан материал

Publications in Mongolia related to volunteerism, civic participation and NGOs

- “Mapping Social Accountability in Mongolia” (2010, Partnership for Social Accountability in Mongolia)
- “State of Civil Society in Mongolia 2004-2005: CIVICUS Civil Society Index Report for Mongolia” (2005, Center for Citizens’ Allowance (Former CEDAW Watch)/ICSFD Ulaanbaatar Secretariat: Follow-Up Project to the International Civil Society Forum 2003 and the Fifth International Conference of New and Restored Democracies)
- “Executive Summary on Baseline Study and Training Needs Assessment” (2012, Mongolian Center for Development Studies and Gender Center for Sustainable Development: Needs assessment within the NGOs Capacity Building Project funded by the Swiss Agency for Development and Cooperation)
- “NGOs in Mongolia – NGO Mapping results” (2005, Gombodorj, U. and Oyungerel Batsuren, O. and Democracy Education Center (DEMO))
- “Study on the Effects of the National United Nations Volunteers (UNV) programme in Mongolia” (2005, UNV, Save the Children and the Social Development Center)
- “Research Study on Volunteerism and Its Impact on the Social Welfare Sector in Mongolia” (2003, Real Okenye, support provided by UNV, VSO and DED)
- “Volunteerism in Mongolia: Giving Your Time Whatever Your Time of Life” (2001, Statistical Information and Research Department of the Governor’s Office of the Capital City)
- “Sociological survey on Volunteerism in Mongolia” (2001 http://www.worldvolunteerweb.org/fileadmin/docs/old/pdf/2002/MNG021004_IYV_Volunteering_engl.pdf)
- “How volunteerism is contributing towards development in the education sector” (2011, VSO’s launch of report in collaboration with the Ministry of Education)
- “Organizational Assessment of the Human Development, Reproductive Health and Rights NGO Network Organizations” (2010, UNFPA and UN Youth Advisory Panel: The study covered 22 NGOs of Human development, RH, gender and rights NGO network. It covers organizational structure, operational performance, human resources, financial and material resources, stages of NGO development, NGO/Government collaboration, NGO organization assessment and needs and problems)
- “Volunteerism in Mongolia E-Volunteerism: The Electronic Journal of the Volunteer Community.” (2008, Benjamin, E. J.)
- A manual on volunteer management (VSO and Red Cross)
- “Promoting volunteerism in health sector: Documents on legal environment of volunteerism.” (1993, VSO Mongolia)
- “Cellular phones and internet users: number and structure” (2010, National Statistics Office of Mongolia, based on 2010 Census information)
- “National Volunteering Strategic Plan 2007 – 2010” (2007, VSO Mongolia)

International publications by United Nations and United Nations Volunteers

- “State of the World’s Volunteerism Report” (The first ever global report on volunteerism launched by UNV in 2011 on the occasion of marking the 10th anniversary of International Year of Volunteers, 2011, UNV)
- UN General Assembly Resolution on “Tenth anniversary of the International Year of Volunteers” (A/RES/66/67, adopted on 5 December 2011)
- UN General Assembly Resolution on “Follow-up to the implementation of the International Year of Volunteers” (A/RES/63/153, adopted on 18 December 2008)
- “Report of the Secretary General: Follow up to the implementation of the International Year of Volunteers” (A/60/128)
- “UN Secretary General’s Statement on International Volunteer Day (IVD) 2011, marking the tenth anniversary of the International Year of Volunteers (IYV+10)”

- “UNDP Administrator’s Statement on International Volunteer Day (IVD) 2011, marking the tenth anniversary of the International Year of Volunteers (IYV+10)”
- “UNV Executive Coordinator’s Statement on International Volunteer Day (IVD) 2011, marking the tenth anniversary of the International Year of Volunteers (IYV+10)”
- “Synopsis of Recommendations: IYV+10 Regional Consultations: Quito, Ankara, Manila and Dakar, March-June 2011”
- “Laws and Policies Affecting Volunteerism since 2001” (2009, UNV)
- “Developing a Volunteer Infrastructure: A Guidance Note” (UNV)
- “Volunteer Center Development Guide” (UNV)
- “Broadening Civic Space through Voluntary Action: Lessons from 2011” (2011, UNV and CIVICUS)
- “Volunteering and Social Activism: Pathways for participation in human development”
- “Measuring Volunteering: A Practical Toolkit – 2001 International Year of Volunteers”
- “Expert Working Group Meeting on Volunteering and Social Development” (1999, UNV)

Studies, policies, strategies, legislations related to volunteerism in other countries

- Volunteerism laws in Macedonia, Republic of Korea, Poland, Brazil, Canada, Italy, Namibia, Philippines, Uruguay and USA
- Volunteerism policies in Macedonia, India, Cambodia and Thailand
- Volunteer infrastructure frameworks in Europe (Slovakia, Czech Republic, Denmark etc.), Gambia and Thailand
- Volunteerism study and report in China